

VASA UNIVERSITET

Filosofiska fakulteten

Lenita Stortåg

Sagan *Hans och Greta* i tre översättningar från tyska till svenska
En diakronisk studie

Avhandling pro gradu i modersmålet svenska

Vasa 2015

INNEHÅLL

TABELLER OCH FIGURER	2
SAMMANFATTNING	3
1 INLEDNING	5
1.1 Syfte	7
1.2 Material	9
1.2.1 Sagan <i>Hans och Greta</i>	11
1.2.2 Översättarna	12
1.3 Metod	13
1.4 Tidigare forskning	16
2 BARNLITTERATUR	18
2.1 Folksagan	18
2.1.1 Bröderna Grimm	21
2.1.2 Sagosamlingen <i>Kinder- und Hausmärchen</i> 1812	22
2.2 Översättning av barnlitteratur	24
3 GRUNDASPEKTER INOM ÖVERSÄTTNING	28
3.1 Språklig varietet och struktur	28
3.2 Semantisk aspekt	32
3.2.1 Tillägg	34
3.2.2 Utelämningar	35
3.3 Pragmatisk aspekt	36
3.3.1 Textens funktion	37
3.3.2 Pragmatiska undantag	41
4 FÖRSTA OCH SISTA VERSIONEN AV SAGAN PÅ TYSKA	42
4.1 Karaktärerna	42

4.2 Intrigen	46
4.3 Syntaktiska drag	49
4.4 Sammanfattning	51
5 TRE ÖVERSÄTTNINGAR TILL SVENSKA AV SAGAN	53
5.1 Första översättningen 1825	53
5.1.1 Karaktärerna i den första översättningen	54
5.1.2 Intrigen	56
5.1.3 Syntaktiska drag.	61
5.1.4 Sammanfattning	63
5.2 Två översättningar av utgåvan 1857	65
5.2.1 Explicitgörande tillägg	66
5.2.2 Utelämningar	70
5.2.2.1 Semantiska utelämningar	71
5.2.2.2 Implicitgörande utelämningar	72
5.2.3 Syntaktiska drag	76
5.2.4 Sammanfattning	79
6 SAMMANFATTANDE DISKUSSION	81
LITTERATUR	88
TABELLER OCH FIGURER	
Figur 1. Syftet med avhandlingen	7
Figur 2. De viktigaste analysresultaten	83
Tabell 1. De tre svenska översättningarna	9
Tabell 2. Antal tillägg och utelämningar i översättningarna	65
Tabell 3. Frekvensen av lille/lilla i översättningen från 1883	67

VASA UNIVERSITET**Filosofiska fakulteten**

Författare:	Lenita Stortåg
Avhandling pro gradu:	Sagan <i>Hans och Greta</i> i tre översättningar från tyska till svenska. En diakronisk studie
Examen:	Filosofie magister
Ämne:	Modersmålet svenska
Årtal:	2015
Handledare:	Nina Pilke

SAMMANFATTNING:

Målet med avhandlingen är att undersöka tre översättningar av en saga genom att analysera skillnader och likheter mellan original och översättning. Mitt undersökningsmaterial består av tre svenska översättningar av den tyska sagan *Hänsel und Gretel*. Översättningarna publicerades 1825, 1883 och 1963. I undersökningen ingår även två versioner av den tyska sagan, vilka översättarna har använt som källtext i sina översättningar. De tyska versionerna härstammar från 1812 och 1857. I den första översättningen analyserar jag skillnader och likheter i karaktärsbeskrivning, intrig och syntaktiska drag, medan jag analyserar tillägg och utelämnningar i de två nyare översättningarna. I analyskapitlet finns även ett avsnitt där jag jämför de tyska versionerna med varandra och ser på hur sagan har utvecklats från första till sista version gällande karaktärer, intrig och syntaktiska drag.

I teoridelen diskuterar jag först begreppet barnlitteratur. Jag tar även upp allmänna principer för översättning av barnlitteratur som presenteras i samlingsverket *The translation of children's literature. A reader*. Eftersom *Hans och Greta* är en folksaga, definierar jag även detta begrepp och berättar närmare om folksagan och dess utformning utgående från Bruno Bettelheim och Vladimir Propp. Två centrala begrepp i avhandlingen är 'tillägg' och 'utelämnning' som definieras enligt Rune Ingos teorier. Tilläggen delas in i semantiska respektive explicitgörande tillägg och utelämnningarna delas in i semantiska respektive implicitgörande utelämnningar. Semantiska tillägg/utelämnningar betyder att väsentlig information har lagts till/utelämnats, medan explicitgörande/implicitgörande tillägg betyder att ingen väsentlig information har lagts till/utelämnats.

Undersökningen visar att den första svenska översättningen skiljer sig markant från originalet. Den har skrivits om men grundstrukturen i sagan är ändå synlig. Gällande tillägg och utelämnningar i de två nyare översättningarna kan konstateras att det i översättningen från 1883 finns fler tillägg, 69 stycken, jämfört med 13 stycken i den nyaste översättningen. Utelämnningar är också vanligare i översättningen från 1963, 25 stycken, medan det finns åtta stycken från 1883. De vanligaste tilläggen är implicitgörande tillägg medan de vanligaste utelämnningarna är explicitgörande.

NYCKELORD: översättning, tillägg, utelämnningar, folksaga, barnlitteratur

1 INLEDNING

Översättning gör det möjligt för människan att ta del av litteratur som är skriven på språk hon inte förstår. Tack vare dem som arbetar med översättning, kan människor ta del av och läsa litteratur även från främmande kulturer. Enligt Munday (2012: 8) definieras översättning som en process där två skrivna språk är inblandade. Texten på källspråket bearbetas och förändras till en text på målspråket. Ingo (2007: 15) beskriver översättningen som en mångfasetterad företeelse och att synen på hur översättning kan definieras varierar från person till person. Han delar in en översättning i fyra grundaspekter: semantik, pragmatik, struktur och varietet. Semantik och pragmatik handlar om språkets innehåll medan struktur och varietet handlar om den språkliga formen. Dessa fyra aspekter kan vara till hjälp för översättaren när hen ska utarbeta en översättning. (Ingo 2007: 20) I min avhandling fokuserar jag översättningsanalysen på den semantiska och pragmatiska aspekten. Dessa begrepp förklaras närmare i kapitel 3.

Materialet i min avhandling består av sagor, två tyska versioner av sagan *Hänsel und Gretel* samt tre svenska översättningar. Sagan är en typ av text som tillhör barnlitteraturen och enligt Stolt (2006: 67f.) råder det delade uppfattningar bland forskarna om det är möjligt att översätta barnlitteratur. Det finns forskare som anser att barnlitteratur är kulturbunden till det land där den är skriven och att olika kulturfenomen inte alltid går att översätta. Det finns ändå de som går emot detta påstående och hävdar att översättning mellan kulturgränser är fullt möjlig. En sådan person var till exempel författaren Astrid Lindgren som hävdade att barn har en riklig fantasi och mycket väl kan anpassa sina kunskaper för att förstå en översatt bok från en annan kultur. Se kapitel 2.

Originalversionen av sagan *Hänsel und Gretel* är insamlad och bearbetad av bröderna Grimm och publicerades första gången 1812. Bröderna Grimm hann under sin levnadstid publicera sju stycken huvudutgåvor av sina sagor. Efter deras död har sagorna kommit ut i otaliga översättningar. Deras sagor hör till den litteratur som är mest bearbetad och spridd över hela världen. Fortfarande utkommer nya utgåvor som

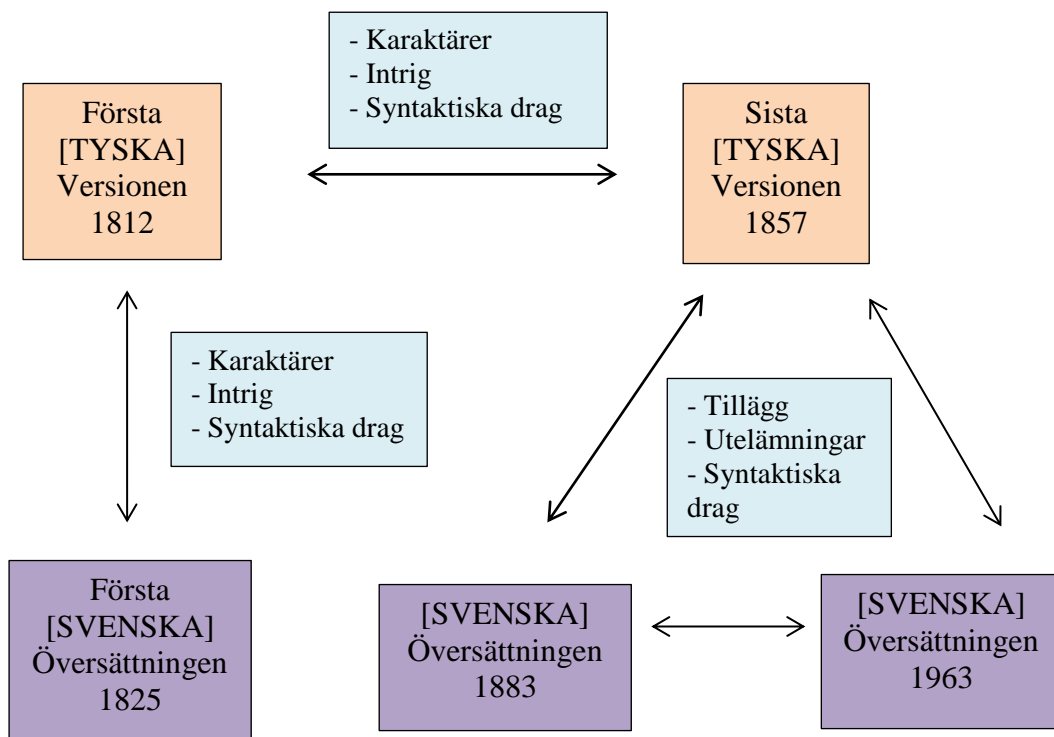
bearbetats och anpassats för nutidens barn. (Kåreland 2012) Att jag i min avhandling valde att undersöka översättningen av sagan Hans och Greta beror på att jag är nyfiken på originalversionen och hur sagan har förändrats under årens lopp. Orsaken till att jag valde att undersöka sagor i översättning från tyska till svenska är att jag alltid har varit intresserad av det tyska språket. Jag började studera tyska redan i högstadiet och jag haft tyska som biämne vid universitetet.

Bröderna Grimms sagor är kanske de mest välkända och uppskattade sagor för barn över hela världen. The Walt Disney Company, som grundades på 1920-talet, återberättade och skapade nya versioner av bröderna Grimms sagor (Disney History 2015). Disneyversionerna innehåller vackra prinsar och prinsessor och vid närmare eftertanke kan det vara svårt att tro att dagens Grimmsagor har sett annorlunda ut. Sanningen är dock att originalsagorna, som publicerades på tyska år 1812, var långt ifrån dagens Disneyversioner. Originalsagorna innehåller bland annat blod, incest och våld. Det var aldrig bröderna Grimms mening att rikta sina sagor speciellt till barn. De första sagorna var till och med skrivna på ett akademiskt språk, men det visade sig att det var barnen som tyckte om sagorna. Insamlandet av sagorna var egentligen ett projekt som gick ut på att bröderna ville försöka bibehålla det kulturella arvet i Tyskland gällande de muntliga berättelser som bevarats och berättas under flera generationer. Det var alltså ingen självklarhet att bröderna Grimm skulle skriva sagor för barn. (Sütücü 2013)

Bröderna Grimms sagor finns i ett flertal versioner på olika språk och det har gjorts, och görs fortfarande, teaterpjäser och filmer som baseras på sagorna. Under senare år har det också varit populärt i Hollywood att producera moderna filmuppsättningar av de gamla sagorna. Några exempel är *Red Riding Hood* (2011) som bygger på sagan *Rödluvan*, *Snow White and the Huntsman* (2012) som bygger på *Snövit och de sju dvärgarna*, *Hansel & Gretel: Witch Hunters* (2013) baserad på sagan *Hans och Greta* samt *Maleficent* (2014) baserad på *Törnrosa* (Imdb 2015). Förutom dessa filmer har det även producerats en serie vid namn *Grimm*. Serien innehåller ramen av några av de mest klassiska sagorna och anpassar dem för en vuxen publik. (Fahl 2011)

1.1 Syfte

Syftet med min avhandling är att undersöka tre olika svenska översättningar av den tyska sagan *Hänsel und Gretel* genom att se på skillnader och likheter både mellan original och källtext, mellan de olika översättningarna och mellan två versioner av den tyska sagan. I min avhandling jämför jag de tre översättningarna med den originaltext som översättarna har använt sig av. Syftet med avhandlingen åskådliggörs i figur 1:

Figur 1. Syftet med avhandlingen

I figur 1 visualiseras syftet med avhandlingen. Syftet kan delas in i tre steg vilka leder till att jag gör tre olika jämförelser för att nå syftet med avhandlingen. Som figuren visar är det första steget att jämföra den första tyska versionen från 1812 med den sista tyska versionen från 1857 och de aspekter som undersöks är karaktärer, intrig samt syntaktiska drag. Figuren berättar vidare att det andra steget är att jämföra den första

tyska versionen från 1812 med den första svenska översättningen från 1825 där företeelserna som undersöks är karaktärer, intrig och syntaktiska drag. Vidare visar figuren att det tredje och sista steget är att jämföra den sista tyska versionen från 1857 med de två svenska översättningarna från 1883 och 1963. De aspekter som undersöks är tillägg, utelämnningar och syntaktiska drag. Figuren visar även att de båda svenska översättningarna jämförs med varandra.

Mitt antagande är att eftersom översättningarna har gjorts av olika personer under olika tidsperioder har översättarna resonerat olika angående utelämnningar och tillägg i texten. Jag antar också att det är möjligt att se en skillnad på hur den som översatte sagan 1825 har resonerat i jämförelse med personen som gjorde översättningen från 1963. I min avhandling söker jag svar på följande frågor:

- 1) Hur har den tyska sagan *Hänsel und Gretel* förändrats från år 1812 till 1857?
- 2) Vilka skillnader och likheter finns det mellan översättningen från 1825 och originalet från 1812?
- 3) Hurdana utelämnningar och tillägg finns det i översättningarna från 1883 och 1963?

För att få svar på forskningsfråga ett ämnar jag jämföra första versionen av sagan från 1812 med den nyaste Grimmversionen från 1857. Jag analyserar hur karaktärerna och intrigen har utvecklats. Jag undersöker även syntaktiska drag i fråga om komatering, repliker och ordrim.

För att få svaret på forskningsfråga två jämför jag den första svenska översättningen från 1825 med den första tyska versionen av sagan från 1812. Jag fokuserar på hur karaktärerna beskrivs i sagan samt vilka karaktärer som finns med eller har utelämnats. Därefter beskriver jag hur intrigen skiljer sig åt från original till översättning och slutligen berättar jag om några av de syntaktiska dragen som skiljer sig eller alternativt liknar originalet. I de syntaktiska dragen undersöker jag repliker, komatering och ordrim.

Svaret på forskningsfråga tre får jag genom att först undersöka översättningarna från 1883 och 1963 och exciper utelämningar och tillägg. Därefter kategoriserar jag dem i olika grupper: semantiska tillägg, explicitgörande tillägg, semantiska utelämningar och implicitgörande tillägg. Jag jämför även de två översättningarna med varandra för att se om översättarna har resonerat olika gällande utelämningar och tillägg.

1.2 Material

Materialet för undersökningen utgörs av tre olika översättningar av sagan *Hans och Greta* (ty. *Hänsel und Gretel*). Den tyska sagan är insamlad och bearbetad av bröderna Grimm. Den första svenska översättningen som jag har valt att undersöka publicerades 1825. Det är okänt vem som gjorde den första svenska översättningen men översättningen är baserad på den första tyska versionen av sagan som publicerades 1812. (Hans och Greta 2015)

Tabell 1. Materialet i avhandlingen

KÄLLTEXT		ÖVERSÄTTNING		
Publicerad (år)	Antal ord	Publicerad (år)	Översättare	Antal ord
1812	1959	1825	okänd	894
1857	2643	1883	Ernst Lundquist	2761
1857	2643	1963	Britt G. Hallqvist	2461

I tabell 1 presenteras materialet i avhandlingen. Tabellen visar vilket årtal de båda källtexterna är publicerade och hur många ord de innehåller. I tabellen framkommer även när de tre svenska översättningarna är publicerade, vem som har översatt dem samt antalet ord i översättningen. Ordet okänd representerar det fall där uppgifter saknas. Antalet ord i de olika versionerna har räknats manuellt, med ord menar jag det som avskiljs med mellanslag exempelvis följande mening: ”En gång gingo de sålunda till

skogen; men då woro smultrona ganska sällsynta.” (1825) beräknar jag innehålla sammanlag 13 ord. I texterna fanns inte några förkortningar som försvårade ordräkningen.

Den första svenska översättningen från 1825 publicerades under titeln *den stekta trollpackan* (ty. *Hänsel und Gretel*). När man undersöker texten som helhet kan man se att den svenska versionen är ungefär två och en halv sida och sammanlagt 894 ord medan den tyska versionen är nästan fyra och en halv sida lång med 1959 ord. I den första svenska översättningen har översättaren även ändrat namnen på barnen och fett dem namnen *Lars* och *Stina*. (Se avsnitt 4.1)

Den andra översättningen är gjord av Ernst Lundquist som publicerades i boken *Bröderna Grimms sagor. öfvers. af Ernst Lundquist* år 1883. Denna svenska utgåva är det första svenska försöket till en fullständig översättning av bröderna Grimms utgåva *Kinder- und Hausmärchen*. Den källtext som Lundquist har använt sig av härstammar från den tyska utgåva av bröderna Grimm som utkom 1857. Den tyska utgåvan från 1857 har ofta kallats för ”The final Edition”, vilket tyder på att det är den sista versionen av sagan som bröderna själva har bearbetat. (Hans och Greta 2015) Vid en första anblick kan man se att översättningen från 1883 och källtexten från 1857 har nästan samma längd, det vill säga knappt åtta sidor vardera. Källtexten är 2643 ord lång medan översättningen innehåller 2761 ord.

Den tredje översättningen finns i boken *Bröderna Grimms sagor* från 1963 och är översatt av Britt G. Hallqvist. Källtexten som Hallqvist har använt sig av är den tyska versionen från 1857 (Översättarlexikon 2014a). Översättningen är drygt tio sidor lång och är illustrerad med bilder. Antalet ord i översättningen är 2461 ord jämfört med den tyska versionen på 2643 ord. Det skiljer alltså 182 ord mellan original och översättning. Att översättningen är kortare kan tyda på att översättaren har gjort utelämnningar.

1.2.1 Sagan *Hans och Greta*

Bröderna Grimm har utgivit flera olika versioner av Hans och Greta. Den första versionen publicerades som tidigare nämnts år 1812 och den slutgiltiga versionen publicerades 1857. Det är den slutgiltiga versionen av sagan som har haft störst spridning och den har även fungerat som källtext för många av de översättningar som har gjorts av sagan. Sagan har kommit ut i sju huvudversioner från 1812, 1819, 1837, 1840, 1843, 1850, och 1857. Mellan dessa huvudversioner utförde bröderna även små förändringar i sagan, vilket slutligen ledde till att det fanns 17 versioner av sagan. (Hans och Greta 2015)

Folksagan *Hänsel und Gretel* (sv. *Hans och Greta*) har under bröderna Grimms tid stått under en viss utveckling. Det som däremot finns med i alla versionerna av sagan är att två barn, en pojke och en flicka, blir utförda i skogen av sina föräldrar. Tanken är att de ska gå vilse i skogen och dö så att föräldrarna har råd att äta sig mätta. I originalversionen av sagan är det barnens biologiska mor som föreslår för sin man att barnen ska föras ut i skogen för att dö. Barnens far protesterar först, men låter sig sedan övertygas. Barnen lyssnar förskräckt på sina föräldrars planer. Hans får en idé och går ut för att plocka kiselstenar som han sedan slänger efter sig längs vägen in i skogen. Barnen stannar i skogen tills månen går upp och därefter följer de kiselstenarna hela vägen hem.

Modern är inte glad över att barnen hittar vägen hem och det dröjer inte länge förrän hon övertygar sin man att göra ett nytt försök att föra ut barnen i skogen igen. Denna gång ännu djupare så att de med säkerhet inte ska hitta vägen hem. Barnen hör även denna konversation och Hans ämnar ännu en gång gå ut och samla kiselstenar. De upptäcker då att modern har låst dörren till rummet. Hans kommer på att han ska riva bitar av sitt bröd och slänga längs med vägen in i skogen. Barnen stannar åter igen i skogen tills månen går upp, men när de ska följa brödbitarna hem upptäcker de att fåglarna har ätit upp brödbitarna, vilket betyder att barnen inte längre hittar vägen hem. Barnen vandrar omkring i skogen flera dagar och slutligen utmattade av hunger kommer de fram till ett hus som består av bröd.

Huset bebos av en häxa som har byggt det för att locka till sig oskyldiga barn som hon först göder och därefter äter upp. Hans och Greta blir fångar hos häxan. Greta tvingas slita medan Hans blir inlåst i en bur och ska födas upp. Häxan ämnar dock äta upp bägge två. När det blir dags för häxan att äta upp dem lyckas Greta överlista häxan och det slutar med att häxan brinner upp inne i bakugnen. Barnen blir fria och plockar på sig pärlor och ädelstenar från häxans hus och därefter beger de sig iväg hem. Fadern blir lycklig när barnen hittar hem och det visar sig även att modern har avlidit medan barnen var borta.

Det som däremot skiljer sig mellan de olika versionerna är att den första versionen innehåller en episod med en brödspade som häxan tänker använda för att steka Greta i ugnen, denna brödspade har däremot tagits bort från senare versioner. I versionen från 1819 får barnen hjälp av en vit anka att ta sig över en flod. I denna version tilläggs även att fadern simulerar slag från en vedyxa genom att binda upp trädgrenar så att barnen ska tro att föräldrarna är i närheten och hugger ved. I den fjärde versionen från 1840 ändras barnens biologiska mor till styvmor. Vilket betyder att i de tre första huvudversionerna av sagan är det barnens egen mor som vill bli av med dem. I versionen från 1843 får barnen hjälp av en vit fågel när de hittar till häxans hus. I denna version skäller även styvmamman på barnen när de hittar hem första gången och hon anklagar dem för att ha suttit i skogen och sovit. Barnens far, vedhuggaren, förändras även under sagans olika versioner. Fadern blir i senare versioner mer känslös och lider av stor ångest över att tvingas lämna barnen att dö i skogen. (Hans och Greta 2015)

1.2.2 Översättarna

Som tidigare nämnts finns det många olika översättningar av bröderna Grimms sagor. Det finns inget exakt angivet antal svenska översättningar som har utkommit, men enligt databasen Libris finns det 38 stycken svenska utgåvor av brödernas sagosamlingar. Den nyaste är daterad till 2014 och den äldsta från 1882–1883. (Se Libris 2015) Detta är dock ingen komplett lista över de svenska översättningarna. Det har även visat sig att i en del nyutgåvor har förlagen använt sig av redan existerande äldre översättningar som ofta har bearbetats för att anpassas till yngre barn.

De översättningar som analyseras i denna avhandling härstammar från 1883 och 1963. Översättningen från 1883 är gjord av Ernst Gustaf Lundquist. Lundquist var en sverigesvensk författare och översättare. Han föddes 1851 och dog 1938. Lundquist debuterade som författare vid 18-års ålder med novellsamlingen *Första försöken* som utkom 1869. I ungdomen hade han studerat teater i Paris, vilket ledde till att han blev känd som både skribent och skådespelsförfattare. Lundquist blev ofta anlitad som översättare av olika franska salongsdramer. Vid Dramatiska teatern fick han arbete som litterär rådgivare 1881. Under denna tid gav han även ut ett antal noveller och hans berättarstil beskrevs bland annat som ”folkliovsskildring”. Lundquist översatte allt som allt cirka 300 böcker från bland annat tyska, franska och italienska. (Riksarkivet 2015)

Översättningen från 1963 är gjord av Britt G. Hallqvist. Hallqvist föddes 1914 och dog 1997. Hon var verksam som författare, översättare och poet. Under 1950-talet arbetade Hallqvist aktivt med översättning av exempelvis H.C. Andersens sagor, första boken i Narniaserien skriven av C.S. Lewis och verserna i två böcker om Nalle Puh skrivna av A.A. Milnes. Hallqvist anlätades av flera olika bokförlag, exempelvis *Natur och Kultur*, *Bonnier* och *Rabén & Sjögren*. Som författare debuterade hon 1950 med berättelsen *Rappens på Blåsopp*. Efter detta utgav hon olika barn- och ungdomsböcker men hon skrev även lyrik för vuxna. Det mest uppmärksammade översättningsarbetet som Hallqvist utförde var Goethes *Faust* som utkom i två volymer 1956 och 1961. Hallqvist har erkänt att det tog henne tio år att översätta de två volymerna. Hallqvist ansågs vara en mångsidig översättare som översatte från tyska och engelska men även från norska, danska och franska. Hennes översättarstil beskrivs som humoristisk och naturlig med enkel meningsbyggnad. (Översättarlexikon 2014b)

1.3 Metod

Min avhandling är kvalitativ, vilket enligt Olsson och Sörensen (2007: 13f.) betyder att forskaren arbetar med en liten mängd insamlat material. Forskaren står också sitt material närmare och studerar något specifikt. Enligt Olsson och Sörensen (2007: 63) fokuserar forskaren i en kvalitativ forskning även på att få en helhetsbild av det område

som undersöks. Enligt Holme och Solvang (1997: 14) innebär en kvalitativ metod att forskaren inte strävar efter ett generaliserbart resultat. Min avhandling är kvalitativ eftersom jag analyserar en liten mängd insamlat material, tre svenska översättningar av sagan Hans och Greta och två tyska versioner. Jag har själv ansvarat för insamlingen av materialet och excerpieringen av analysexemplen. Avhandlingen innehåller även kvantitativa inslag eftersom jag har räknat antalet ord i de olika texterna samt mängden tillägg och utelämnningar i de två översättningarna från 1883 och 1963. Informationen presenteras i tabellform. (Se tabell 1, 2 och 3) Analysen av exemplen i avhandlingen är däremot kvalitativ.

Min undersökning kan också klassas som en fallstudie eftersom undersökningen inte ger ett generaliserbart resultat. En fallstudie definieras enligt Olsson och Sörensen (2007: 86) som ett samlingsbegrepp för metoder där man djupgående undersöker ett fall. Fallet kan exempelvis bestå av en person eller en enhet och studien innebär att man följer en händelsekedja. I min avhandling består fallet av tre svenska översättningar som jämförs med dess originaltexter.

Min undersökning är även en diakronisk undersökning vilket betyder att forskaren studerar sitt ämne under en längre tidsperiod och ser på hur något, till exempel språket, har utvecklats under en viss tidsperiod (Glossary 2014). Min undersökning är diakron eftersom jag undersöker olika översättningar av samma saga från olika tidsperioder för att se hur sagan har förändrats i översättning från 1825 till 1963.

Ejvegård (2009: 19) påpekar att forskaren har en förpliktelse att eftersträva en objektiv inställning till sin forskning. Detta kan dock ibland upplevas som svårt, eftersom forskaren ofta har egna åsikter och fördomar. En utmaning för mig gällande analysen är att det finns en risk att jag förstår och tolkar texten på fel sätt. I analysdelen använder jag mig därför av flera olika ordböcker för att kontrollera ordens betydelser. De ordböcker som jag främst använder är *Duden* (2013), *SAOB* (2014) och *Norstedts svensk-tyska ordbok* (2008).

I min avhandling utför jag en översättningsanalys där fokus ligger på hur olika semantiska och pragmatiska aspekter (betydelse och innehåll) har översatts från källtext till måltext. I analysen av mitt undersökningsmaterial använder jag mig av en komparativ metod. Den komparativa metoden är enligt Ejvegård (2009: 44) en vanlig metod inom bland annat litteraturforskning. Metoden går ut på att göra jämförelser mellan olika fenomen och företeelser i texten. Ejvegård (Ibid.) påpekar att komparation kan vara en svår metod på grund av att det kan uppstå svårigheter gällande jämförelsen av vissa företeelser som exempelvis olika samhällen.

Komparation används för att man vill förklara något genom att jämföra företeelsen med något annat. Exempelvis kan forskaren söka förklaringar till något visst fenomen i sin egen kultur genom en jämförelse med en annan kultur. Ejvegård (Ibid.) framhäver också att man vid en komparation borde undersöka både likheter och olikheter samt att forskaren bör utgå från företeelser som är möjliga att jämföra. I min avhandling använder jag en komparativ metod när jag undersöker vilka skillnader och likheter det finns mellan källtext och måltext samt mellan de olika versionerna av texten.

Jag har samlat in mitt material genom att först läsa igenom den tyska versionen av sagan och sedan den svenska översättningen. I analysen av skillnader mellan den första och sista versionen av sagan på tyska har jag valt ut sammanlagt 16 exempel. Gällande karaktärernas beskrivning och intrig har jag valt ut alla exempel jag anser vara av betydelse för sagans utveckling. För att bevisa skillnaderna i syntaktiska drag har jag valt ut fyra exempel. I analysen av den första svenska översättningen har jag markerat de uttryck där det finns en skillnad i beskrivning av karaktärerna och intrigen mellan original och översättning. Gällande karaktärsbeskrivningen tar jag med två analys exempel, gällande intrigen sex exempel och för att belysa olikheterna i syntaktiska drag valde jag tre exempel.

I översättningarna från 1883 och 1963 har jag excerperat de uttryck där översättarna har gjort utelämnningar respektive tillägg i texten. I enlighet med Ingo (1991: 254f.) delar jag in tilläggen i semantiska och explicitgörande tillägg och utelämnningarna delas in i

semantiska och implicitgörande utelämnningar, se avsnitt 3.2.1 och 3.2.2 för en närmare förklaring av begreppen.

1.4 Tidigare forskning

Även om det inte finns mycket forskning om vilka teorier översättare har använt sig av vid översättning av bröderna Grimms sagor finns det ändå gott om forskning som fokuserar på översättning som fenomen och hur översättarna resonerar i särskilda situationer. Min avhandling behandlar den pragmatiska och semantiska aspekten av översättning som Rune Ingo tar upp i sin bok *Konsten att översätta* (2007).

Pernilla Rosell Steuer har skrivit en doktorsavhandling med titeln *...ein allzu weites Feld? Zu Übersetzungstheorie und Übersetzungspraxis anhand der Kulturspezifika in fünf Übersetzungen des Roman „Ein weites Feld“ von Günter Grass* som publicerades 2004. Rosell Steuer analyserar fem olika översättningar på svenska, danska, norska, engelska och franska. Syftet med undersökningen är att undersöka hur de kulturspecifika detaljerna har översatts till de olika språken. Även om denna doktorsavhandling inte behandlar olika översättningar på samma språk behandlar den ändå fem olika översättningar av samma text på olika språk.

Vid filosofiska fakulteten vid Vasa universitet har det publicerats flera avhandlingar pro gradu som handlar om tillägg och utelämnningar i skönlitterär översättning. Följande två avhandlingar kan nämnas eftersom de behandlar skönlitteratur samt tillägg och utelämnningar: År 2006 publicerades en avhandling gjord av Annakatri Siikanen under titeln *Knut Hamsuns Victoria i två svenska översättningar*. I sin avhandling granskar Siikanen de båda översättningarna och undersöker hur översättarna har resonerat angående utelämnningar och tillägg. År 2011 publicerades en avhandling gjord av Anna-Riikka Havusela med titeln *Analys av semantiska och pragmatiska förändringar i översättningar till svenska av sagor av Mauri Kunnas*. Havusela beskriver bland annat vilka typer av tillägg och utelämnningar som har gjorts i översättningarna. Materialet för Havuselas avhandling består av sagor, liksom materialet i min avhandling

Gällande forskningen om sagor finns det en hel del, ett populärt tema har varit att forska om karaktärers namn i sagor och hur de har översatts. Jag har sökt efter forskning om svensk översättning av bröderna Grimms sagor, men det verkar vara mer populärt att forska om själva innehållet och betydelsen i deras sagor. Däremot kan nämnas följande forskning från Sverige även om den inte behandlar översättning. Alexandra Holm publicerade år 2013 en C-uppsats med titeln: *Från folksaga till Disney. En studie av hur sagan om Törnrosa har adapterats genom tiderna* vid Uppsala universitet.

I sin uppsats berättar Holm bland annat att den första versionen av folksagan Törnrosa kan spåras tillbaka till 1300-talet. Törnrosa är med andra ord en gammal folksaga som har existerat i olika versioner under flera århundraden. På 1600-talet utkom en ny variant och det var denna som bröderna Grimm hämtade inspiration ifrån när de skrev ner sin version som utkom 1812. Holm berättar om folksagans utveckling från 1300-tal till Disneys version av sagan. Hennes uppsats är ett exempel på en diakron undersökning. Holm kommer fram till att bröderna Grimms version är något plattare i jämförelse med de två äldre versionerna av sagan som innehåller kannibalism, död och sexuella anspelningar. Bröderna Grimm har av någon anledning valt att tona ned detta (se kapitel 2).

2 BARNLITTERATUR

I detta kapitel definierar jag först begreppet 'barnlitteratur' och berättar kort om dess utveckling. I avsnitt 2.1 behandlas folksagan och i avsnitt 2.2 översättning av barnlitteratur. 'Barnlitteratur' är enligt Klingberg (1962: 9) ett svårdefinierbart begrepp och det råder olika uppfattningar om hur man ska definiera begreppet. Barnlitteratur kan exempelvis innefatta vilka böcker som getts ut med barn i åtanke, vilka teman som böckerna behandlar samt den pedagogiska delen, det vill säga vad barnen lär sig från böckerna. (Ibid.) Vivi Edström (1992: 13f.) skriver i sin text *Den barnlitterära texten* att ett problem med barnlitteraturen är att det kan räknas tillhöra både ett system för vuxna och för barn. Det är barnen som läser böckerna, men det är föräldrarna som väljer vilka böcker de låter dem läsa. Böckerna är också skrivna av vuxna och de marknadsförs av vuxna. (Ibid.)

Att dela in litteratur i kategorier anpassade för läsare i olika åldrar är ett nytt fenomen. Inom den äldre litteraturen var det vanligt att en text riktades till såväl barn som vuxna. Folksagor är ett tydligt exempel på detta, eftersom de riktar sig till både gamla och unga. På 1700-talet blev man mer uppmärksam på att litteraturen borde anpassas efter exempelvis läsarnas ålder och kön. Litteraturen för barn hade ofta en uppfostrande stil och det var först kring år 1900 som man började påpeka att barnlitteraturen inte endast skulle vara uppfostrande, utan att den även borde vara estetisk. Inställningen till barn och hur de bör behandlas har även förändrats under årens lopp. På 1800-talet var det vanligt att både barn och vuxna läste samma böcker. Det var först i slutet av 1800-talet som man började dela in skönlitteraturen i två stilnivåer, nämligen "hög" och "låg" stil. Barnlitteraturen räknades tillhöra den lägre stilnivån. (Boglund & Nordenstam 2010: 12f., 15)

2.1 Folksagan

Folksagan har sina rötter i den muntliga berättelsen och oftast är det inte tydligt vem som står bakom folksagan. Händelsernas tidsangivelser är inte fast bestämda och det är

inte ovanligt att folksagan börjar med orden ”det var en gång” och de slutar ofta på ett lyckligt sätt. Siffrorna tre och sju är ofta förekommande för att underlätta ihågkommelsen av sagan. (Boglund & Nordenstam 2010: 33) I den sista versionen av Grimms *Hänsel und Gretel* från 1857 hittar man siffran sju när man räknar ihop mängden karaktärer: Hänsel, Gretel, styvmor, far, häxan, den vita fågeln i skogen samt den vita anden. (Se avsnitt 4.1 för en noggrannare beskrivning av karaktärerna i versionen från 1857). Karaktärerna i folksagan har ofta symboliska namn, exempel på detta är *Snövit* och *Askungen*. Det är också vanligt att karaktärerna benämns enligt vad de är, med andra ord: dvärg, prinsessa eller styvmoder. (Ibid.)

Något som också är vanligt i folksagorna är förekomsten av så kallade övernaturliga krafter. I sagorna kan det finnas häxor, trolldom och feer. Berättandet av folksagor har skett i flera tusen år över hela världen och exempelvis *Askungen*, som bröderna Grimm skrev en variant av, kan spåras ända till Kina redan på 800-talet f.Kr. I Egypten har man även hittat papyrusrullar som är 3000–4000 år gamla och innehåller nedskrivna folksagor. En av de mest kända sagosamlingarna är *Tusen och en natt* där sagorna härstammar från 800-talet e.Kr. Det var under medeltiden som samlingen skrevs ner på arabiska. I Europa kom sagosamlingen ut i fransk översättning 1704 och 1828 utkom även en svensk översättning. (Boglund & Nordenstam 2010: 33f.)

Folksagor har inte alltid ansetts vara lämpliga för barn, eftersom de inte ansågs vara tillräckligt undervisande, utan de hade ofta en underhållande stil. Sagorna var tänka för både gammal och ung och berättades ofta inom samhällsklasser med lägre status. Huvudkaraktären i sagan kunde ofta vara en helt vanlig människa eller till och med någon med lägre samhällsstatus som exempelvis en tjänare. Det var inte ovanligt att folksagorna innehöll en slags kritik mot de högre makterna i samhället. Det var under romantiken som folksagorna fick en ny status. De började nu betraktas som goda berättelser som sporrade barnens egen fantasi. Under romantiken var det bland annat de tyska språkforskarna Jacob och Wilhelm Grimm som utförde ett betydande projekt att samla in och skriva ned olika folksagor. Deras samling *Kinder- und Hausmärchen* utkom i två band 1812 och 1815, det första bandet innehöll 86 sagor och det andra

bandet innehöll 70 sagor. 1857 publicerade bröderna den sjunde utgåvan av sin sagosamling som då innehöll 201 sagor. (Ibid. 34f.)

Bettelheim (1982: 14f.) menar att budskapet i folksagor ofta är att få barnen att inse att livet inte alltid är lätt och att man i det vardagliga livet möts av olika stridigheter. Barnen uppmuntras även att inte förbise dessa hinder utan att istället bemöta dem och gå vinnande ur situationen. Många moderna sagor för barn utelämnar olika livsstilsproblem. Bettelheim benämner en del sagor som ”snälla” sagor där det inte talas om död eller ålderdom och inte heller människans önskan att leva för alltid tas upp. I folksagor är det emellertid vanligt att barnen blir konfronterade med olika elementära förhållanden i det mänskliga livet. Det är vanligt att en folksaga inleds genom att modern eller fadern dör, vilket ger upphov till smärtsamma upplevelser för karaktärerna i sagan. Det berättas också ofta om att modern eller fadern börjar bli till åren och därför lämnar över till följande generation. (Bettelheim 1982: 14f.)

Förhållandena i en folksaga är ofta förenklade. Karaktärerna i sagan omnämns med få detaljer och endast det viktigaste förekommer. I folksagorna är det vanligt att det finns inslag av både det onda och det goda, vilket inte alltid är fallet i den moderna tidens barnlitteratur. I så gott som alla folksagor finns det karaktärer som får representera det goda respektive det onda. Det uppstår allt som oftast en kamp där karaktärerna tvingas konfrontera det onda för att det goda ska segra. (Ibid. 15)

Många folksagor innehåller en religiös grund vilket beror på att folksagorna skapades då religionen var en viktig del av människornas liv (Bettelheim 1982: 20). Om sagan *Hans och Greta* skriver Bettelheim (Ibid. 191) bland annat att man i sagan får följa barnens ångestfantasier. Barnen hittar hem igen för att upptäcka att problemen med hungern inte har löst sig och modern fortfarande vill bli av med dem. Brödhuset tolkar Bettelheim bland annat som en fälla och att det finns en lockelse att ge efter för den. I sagan är det häxan som representerar ondskan. Barnen tvingas utveckla sitt handlande för att kunna besegra ondskan och syskonen samarbetar med varandra för att ta sig hem igen. Detta menar Bettelheim kan visa barnen att det är bra att söka stöd från jämnåriga när det

finns problem. Hela sagan visar slutligen att det är möjligt för ett barn att genom påhittighet övervinna det som är svårt. (Bettelheim 1982: 191–199)

Propp (1984: 21) ger några exempel på vad som skiljer en folksaga från övrig litteratur. Exempelvis läggs det ingen större vikt vid naturen och omgivningen i folksagan. Läsaren får oftast bara veta att händelserna utspelar sig i en skog, i en stad eller vid en sjö och det är även vanligt att läsaren inte blir medveten om omgivningen förrän karaktären i folksagan kommer i kontakt med sin omgivning, t.ex. att hen kommer fram till en sjö. I en del skönlitterära verk spelar beskrivningen av miljön och omgivningen en stor roll för hela verkets förståelse, men så är alltså inte fallet för folksagan. I folksagan ges även varje karaktär en roll i berättelsen och det finns inga extra karaktärer och de som nämns i folksagan har ett särskilt syfte för att föra berättelsen framåt. På grund av detta är det vanligast att det endast är en eller två personer som representerar det goda och övervinner problemet som finns. Händelserna i en folksaga kommer alltid i en kronologisk ordning och det pågår bara en handling. (Propp 1984: 22)

2.1.1 Bröderna Grimm

Bröderna Grimm är den gemensamma benämningen för de båda bröderna, Jakob och Wilhelm. Jakob Grimm föddes 1785 och Wilhelm Grimm föddes 1786 i Hanau, Hessen-Kassel i Tyskland. Båda föräldrarna var döda då Jakob nådde en ålder på 23 år, vilket ledde till att han stod som ensam försörjare till fyra yngre bröder och en syster. Syskonens far hade arbetat som advokat medan han levde. Detta var en av orsakerna till att Jakob och Wilhelm valde att inleda studier i juridik vid Philipps-Universität Marburg. Under studietiden kom bröderna i kontakt med ett flertal olika personer som influerade dem att intressera sig för folklorik. De arbetade bland annat på ett bibliotek i Kassel. Bröderna arbetade under en lång tid med att samla in olika folksånger och folksagor. De var inte intresserade av den gotiska romantiken som influerade litteraturen under 1700- och 1800-talen utan de ansågs vara mer intresserade av det förgångna och de beskrevs vara realistiska. De lät sig influeras av berättelser och traditioner även från andra länder än Tyskland, exempelvis Skandinavien, Spanien, England och Nederländerna fungerade som inspirationskällor. (Encyclopædia Britannica 2014)

Bröderna Grimm undersökte folksånger och -sagor och de jämförde folksagolitteraturen med den övriga litteraturen. Bröderna ansåg att det var poesin i folksagorna som var den korrekta poesin och enligt dem var det endast i dessa folksånger och sagor som människans äkta känslor framkom. De folksånger och sagor som hade berättats muntligt för dem, skrev de ner och gav ut i publikationen *Kinder- und Hausmärchen*. Samlingen innehöll sammanlagt 200 historier. Deras berättelser är den äldsta vetenskapliga samlingen av folksagor som existerar. Det var bröderna Grimm som påbörjade traditionen med att forska i folksagor. (Encyclopædia Britannica 2014)

Efter framgångarna med sagosamlingen arbetade bröderna med olika projekt och 1829 började de båda bröderna arbeta som bibliotekarier och professorer vid Göttingens universitet. 1840 flyttade bröderna till Berlin och började arbeta som föreläsare vid universitetet. Det var under denna tid som bröderna började arbeta på det mest ambitiösa verket hittills, nämligen *Deutsches Wörterbuch*. I den tyska ordboken beskrev de det tyska språket och berättade om ordens etymologi, historiska utveckling och den semantiska utvecklingen. De båda bröderna hann inte leva tillräckligt länge för att se ordboken färdigställas eftersom det visade sig vara ett överväldigande stort projekt att samla all information om de olika orden. Denna ordbok fungerade som ledsagare för liknande mytologiska ordböcker som gavs ut i bland annat Frankrike och Sverige. Wilhelm gifte sig med en kvinna vid namn Dorothea Wild och de fick tillsammans fyra barn, varav ett dog samma år det föddes. De övriga barnen arbetade bland annat med litteratur och konsthistoria samt juridik. Wilhelm avled 1859. Jakob levde sitt liv som ungtjänst och avled 1863. (Ibid.)

2.1.2 Sagosamlingen *Kinder- und Hausmärchen* 1812

Det var år 1812 som den första versionen av brödernas sagosamling publicerades, publikationen gick under namnet *Kinder- und Hausmärchen* och var deras debutverk. Sagosamlingen trycktes i 900 exemplar. Eftersom det var brödernas första verk väntade de spännt på reaktionerna från omvärlden. De fick hård kritik för sina sagor, kritikerna kallade deras texter för både oläsliga och ”skräp”. Det uppstod även en oklarhet om målgruppen, kritikerna frågade sig om texterna var skrivna för barn eller vuxna.

Originalsagorna var fulla av brutalt våld och det fanns även en hel del sexuella inslag och ansågs därför inte vara passande för barn. Med andra ord verkade det som om bröderna Grimms sagor inte var särskilt välanpassade för de borgerliga under början av 1800-talet. I originalsagorna från 1812 är det nästan alltid barnens egna föräldrar som på ett eller annat sätt skadar sina barn. (Bröderna Grimm 2012)

Det var inte bara själva innehållet i sagorna som ansågs olämpliga. Bröderna hade även fyllt sin första utgåva med fotnoter. De hade försökt tilltala såväl forskare som lekmän. Den starka kritiken fick den ena av bröderna, Wilhelm, att inleda en bearbetning av sagosamlingen. Wilhelm försökte dämpa det som ansågs vara sexuellt och han arbetade även med sagornas form och strävade efter att låta sagorna få ett vackrare innehåll. Bland annat lades dialoger till i sagorna. Bröderna valde även att redigera sitt ordval gällande sådana ord som kom från franskan. De ville att sagorna skulle låta mera tyska och tog därför bort orden ”Prinzessin”(sv. prinsessa) och ”Prinz” (sv. prins) och ersatte dem med ”Köhnigsson” (sv. kungason) och ”Köhnigstochter” (sv. kungadotter). Det enda som förblev obearbetat var det brutala våldet. 1825 gav bröderna ut en version av sagosamlingen som innehöll 50 av de mest kända sagorna. I denna utgåva hade de arbetat med att sagorna tydligt skulle rikta sig till barnen. Utgåvan innehöll även illustrationer, eftersom man hade upptäckt att illustrationer fick sagorna att verka mer tilldragande. (Bröderna Grimm 2012)

Enligt en artikel i tidskriften *Världens historia* är det sju stycken av brödernas sagor som är speciellt hemska. I sagan om *Askungen* är det mycket blod eftersom Askungens systrar faktiskt skär av sig hälar och tår för att kunna pressa ner sina fötter i glasskon. Det är systrarnas mor som uppmanar dem att vid behov ta till drastiska metoder för att få bli rikets nya drottning. I en annan upplaga av *Askungen* från 1819 har bröderna Grimm ändrat sagan så att systrarna blir bestraffade för din ondskefullhet genom att en flock duvor attackerar systrarna och hackar sönder deras ögon. I originalversionen av *Rapunzel* har en häxa låst in henne i ett torn så att hon inte ska träffa någon. I sagan förekommer det sexuellt umgänge mellan Rapunzel och prinsen som besöker henne och Rapunzel blir gravid men förstår inte hur det har kunnat hända. (Sütcü 2013)

Följande saga där originalet anses vara otäckt är sagan om *Grodprinsen*. I originalet slänger flickan grodan i en vägg och kallar den för otäck, eftersom den vill sova i hennes säng. När grodan faller i golvet förvandlas den till en prins. Prinsen är inte arg för att flickan har kastat honom i väggen och kallat honom ful och äcklig, utan de båda gifter sig och lever lyckliga. I sagan om *Törnrosa* finns det mycket död. Den törnroshäck som omger den sovande prinsessan är så tjock att de män som försöker ta sig igenom den fastnar och dör. (Sütcü 2013)

I originalsagan av *Snövit* är hennes biologiska mor arg över att hon inte längre är den vackraste i hela riket. Modern är avundsjuk på Snövit och beordrar en jägare att mörda henne samt att ta med hennes lungor och lever som hon ämnar tillaga och äta upp. Snövit är dock inte heller så oskuldsfull som hon verkar, eftersom hon på sitt bröllop hämnas på sin mor genom att låta modern dansa sig till döds. I originalsagan om *Rödluvan* försöker vargen lura Rödluvan en gång till. Rödluvan låter sig inte luras, utan springer hem till sin mormor. Mormodern förbereder en kittel med kokande vatten som den hungrige vargen faller ner i och drunknar. (Sütcü 2013)

Det som gör *Hans och Greta* till en hemsk saga, är att barnens biologiska mor tvingar sin make att välja mellan att låta alla fyra svälta ihjäl eller att offra barnen och föra ut dem i skogen för att dö. Det är först i en version av sagan som publicerades 1840 som den biologiska modern har bytts ut mot styvmodern för att göra hela sagan mindre bisarr. (Sütcü 2013)

2.2 Översättning av barnlitteratur

O'Connel (2006: 19f.) menar att eftersom barnlitteraturen i sig alltid har haft en låg status i samhället kan man förvänta sig att även översättningen av barnlitteratur har samma status. Översättarna får ofta dåligt betalt och de får inte alltid bekräftelse i form av sitt namn på pärmsidan av ett översatt verk. Hon menar också att det i översättningsstudier sällan erbjuds en chans för studerande att träna på översättning av barnlitteratur.

Shavit (2006: 26) beskriver de normer som finns gällande översättning av böcker för barn. Den som översätter en text för barn har större frihet när det gäller texteditering. Det är ofta fritt fram för översättarna att lägga till eller ta bort saker. Översättaren får i princip göra vad hen vill med en text bara hen följer två givna principer: 1) att hen ändrar texten så att den är passande och användbar för barnet och att det samstämmer med rådande regler för vad som är pedagogiskt passande för barn och 2) Att översättaren ändrar på innehållet, karaktärerna och språket så att det passar in i samhällets rådande normer och att det passar in med läsförmågan hos barnen så att de förstår textens innebörd. Shavit menar att det oftast är mer en regel än ett undantag att en översättare utelämnar något i texten om det är möjligt att lämna bort det utan att äventyra handlingens betydelse (Shavit 2006: 35).

Länge var den dominerande synen på översättning för barn att texten skulle fungera i ett pedagogiskt syfte, medan det nuförtiden också är vanligt att ta i beaktande barnens förmåga att förstå text. Under tidernas gång har även temat i barnlitteraturen förändrats och fantasi blev först accepterat när man började publicera översättningar av olika folksagor. En viss texttyp har alltid blivit känd inom vuxenlitteraturen innan man har börjat bearbeta versioner för barn. Exempelvis detektiv-romanen skrevs för barn först efter att böckerna om Sherlock Holmes blev kända bland den vuxna befolkningen. (Ibid. 27)

Puurttinen (2006: 54) menar att översättning och att skriva för barn ofta anses som något enkelt, men att det däremot finns ett flertal olika regler som översättaren är tvungen att följa. Något som är problematiskt är att barnböckerna skall tilltala både läsaren, det vill säga barnet, samt att boken måste tilltala den vuxne så att denne låter barnet läsa boken. Översättaren bör ta målgruppen i beaktande och fundera särskilt noga över olika kulturella företeelser i texten och hur de ska översättas för att på bästa sätt motsvara normen i målspråket. Liksom Shavit (2006: 26) menar Puurttinen också att den som översätter barnlitteratur oftast har en större frihet att göra förändringar i texten.

Stolt (2006: 67f.) beskriver att det inom översättningen finns en sorts tradition att hålla sig ”trogen” till sin källtext. Att vara trogen källtexten behöver inte innebära att man gör

en så kallad ord-för-ord översättning, utan det kan betyda att översättaren försöker skapa en översättning som ger upphov till liknande känslor på källspråk och målspråk. Något som ofta undersöks är hurdan ekvivalens (likvärdighet) det finns mellan översättning och original. Stolt nämner även två forskare vid namn Nida och Taber och de definierar översättning som att man ska sträva efter att hitta den närmaste ekvivalenta betydelsen på målspråket först och, främst gällande betydelse, och först därefter stil. Den översatta texten borde ha samma effekt på läsaren som originaltexten. Stolt nämner även en teori som ursprungligen kommer från Schleiermacher och i enlighet med den borde översättaren antingen välja att anpassa hela översättningen till målspråket eller om översättaren väljer att ta in det som är främmande så bör detta mönster följas genom hela texten. (Stolt 2006: 67f.)

Vidare i sin artikel berättar Stolt om att det finns en del teoretiker som anser att barnböcker inte går att översätta eftersom de är så pass kulturbundna till det land de är skrivna i. Någon som däremot gick helt emot denna åsikt var Astrid Lindgren. Hon menade att tack vare barns rikliga fantasi, har de en förmåga att kunna förstå och anpassa sitt eget vetande till en annan kultur om de läser om det i en översatt bok skriven för barn. Som ett exempel ger hon att flertalet japanska barn hade skickat brev till henne och frågat om Bullerbyn (från sagan *Alla vi Barn i Bullerbyn*) existerade på riktigt och om de kunde flytta dit. (Ibid. 69)

Stolt frågar sig om det är möjligt att skilja mellan översättning av barnlitteratur och övrig litteratur. Vid en första anblick kan det tyckas att översättningen fungerar på samma sätt exempelvis ifråga om metaforer. Vid en närmare anblick ser man att vid översättning av barnlitteratur är det inte lika viktigt att vara källtexten trogen. Gällande ”vuxenlitteratur” är det mera vanligt att man är källtexten trogen och att man har en stor respekt för författaren. Att respektera författaren gällande barnlitteratur kan vara något svårare, eftersom den allmänna uppfattningen är att det inte är svårt att skriva litteratur för barn och att i princip vem som helst skulle kunna göra det. (Ibid. 69–75)

Något som översättare av barnlitteratur är tvungna att tänka på är till exempel tabubelagda ämnen, religion eller särskild politisk inriktning. En annan sak som

översättaren bör ha i åtanke är att det är de vuxna som bestämmer innehållet i en barnbok. Det händer ofta att barnens fantasi underskattas och att man antar att de inte förstår vissa saker. Stolt påpekar att Astrid Lindgrens åsikt om översättare var att de borde anstränga sig för att få språket i böckerna att låta vackrare och innehålla ännu mer genuina känslor än originaltexterna. Översättaren har ofta en möjlighet att själv färga språket och sätta sin egen prägel på den översatta texten. (Stolt 2006: 69–75)

3 GRUNDASPEKTER INOM ÖVERSÄTTNING

I detta kapitel presenteras den teoretiska bakgrund som ligger till grund för den empiriska delen i avhandlingen. Ingo (2007: 20) presenterar fyra grundaspekter utifrån vilka en översättning kan analyseras: språklig varietet, struktur, semantik och pragmatik. I denna avhandling är det främst språklig varietet, semantik och pragmatik som är centrala. I avsnitt 3.1 diskuteras textens språkliga varietet som handlar om stilen i en text samt syntax. I avsnittet behandlas hur översättaren uppmanas översätta texter som exempelvis har en lång alternativt kort meningsbyggnad. Avsnitt 3.2 behandlar den semantiska aspekten där själva orden i texten och deras betydelser är det centrala.

Teori som berör tillägg och utelämnningar i en text presenteras i underavsnitten 3.2.1 och 3.2.2. Tillägg och utelämnningar kan räknas tillhöra både den semantiska och den pragmatiska aspekten, men i denna avhandling har jag valt att placera dem som underavsnitt till den semantiska aspekten. Den pragmatiska aspekten tas upp i avsnitt 3.3 där jag behandlar hur översättaren kan resonera i fråga om översättning av kulturella företeelser i en text. Den pragmatiska aspekten delas in i två underavsnitt. Det första underavsnittet 3.3.1 behandlar textens olika funktioner medan underavsnitt 3.3.2 behandlar olika pragmatiska undantag där översättaren måste bearbeta sin översättning på ett speciellt sätt.

3.1 Språklig varietet och struktur

De texter som människan omges av består av olika språkliga former. Stilen på texten kan också vara mycket varierande. Begreppet 'stil' kan definieras som hur en skribent använder språket. Skribenten kan exempelvis välja mellan de olika sätt som existerar gällande att uttrycka sig på. Skribenten kan också markera en viss stil på texten genom att använda särskilda ord och uttryck som kan anses vara av en högre eller lägre stilmnivå. En orsak till att texter har olika stil beror på flera olika faktorer exempelvis textens funktion, tid, skribentens personliga språk, kön och ålder. För en översättare är det väsentligt att analysera källtexten och hitta de olika språkliga företeelser som finns i

texten. Det har under tidernas lopp funnit flera olika indelningar i stilarter där man har gjort skillnad på vad som ansågs höra till en lägre, normal eller högre stilnivå. Inom dagens översättningsvetenskap betonas inte den språkliga stilen och formen i lika hög grad, utan det är ofta viktigare att textens centrala innehåll blir förmedlat till måltextern. Undantaget är däremot om det är fråga om lyrik, då bör översättaren försöka förmedla den språkliga stilen och formen från källtext till översättning. (Ingo 2007: 75ff.)

Översättarens uppgift är enligt Ingo (2007: 79) att reda ut vilken typ av stil en författare har använt sig av. Översättaren bör först klargöra vilken typ av text det handlar om, det vill säga om det är en konstnärlig text, en informerande text eller vetenskaplig text och därefter välja lämpliga översättningsmotsvarigheter för de aktuella stildragen i en text. Med stildrag menas de företeelser i texten som gör att texten kan räknas tillhöra en viss stil, exempelvis mycket slanguttryck kan tyda på en text skriven av eller för ungdomar. En annan faktor som även spelar roll gällande den språkliga varieteten är ordvalet. Ord har synonymer och olika stilnivå, ord kan räknas vara talspråkliga, formella eller neutrala. Syntaxen, det vill säga hur orden fogas tillsammans i en sats, är också ett sätt för författaren att välja stil på sin text. Översättaren bör analysera meningsbyggnaden och bland annat undersöka om meningarna är långa eller korta. Exempelvis mängden bisatser i en text kan variera från skribent till skribent.

Med hjälp av sats- och meningslängd kan en författare åstadkomma speciella stildrag i sin text. En text som innehåller många korta meningar blir sannolikt hackig att läsa. Långa meningar i en text, förutsatt att de inte är för långa, får berättelsen att flyta framåt. Texten kan även analyseras utgående ifrån mängden bisatser. En text kan även innehålla olika stilarter, med andra ord talspråkliga inslag, eller att satserna skrivs på ett visst sätt. Texten kan också innehålla ofullständiga meningar och författaren kan ha valt vissa typer av ord och uttryck för att få texten att passa in i någon viss genre. Orden i sig har olika stilnivåer, ett exempel på detta är *mö – flicka – tjej*, där ordet *mö* representerar en högre stilnivå, *flicka* representerar den normala sakstilen och ordet *tjej* tillhör en lägre stilnivå. Översättarens uppgift är att fundera på de olika ordens stilnivåer och komma underfund med vilken översättningsmotsvarighet som bäst motsvarar ordets stilnivå i originaltext. (Ingo 1991: 156ff.)

Ingo (1991: 95f.) menar att en översättning kräver att översättaren analyserar originaltexten och ser på den morfologiska och syntaktiska karaktären i texten. Viktigt för översättaren är att orden fogas ihop på rätt sätt i översättningen så att den korrekta informationen förmedlas. Ett ord som skrivs på fel ställe i texten kan göra att satsen får en helt annan betydelse än den ursprungliga. Ingo ger ett exempel på detta: ”Han har säkert uppträtt – Han har uppträtt säkert”. Den första satsen indikerar att någon tror att en person har framfört sitt uppträdande, medan den andra satsen indikerar att personen i fråga har gjort ett säkert uppträdande. Om källtexten innehåller långa meningar kan det vara lönt för översättaren att gå in och göra en grammatikalisk analys för att reda ut vem som utför vilken handling i en sats. Genom att utföra en grammatikalisk analys kan översättaren exempelvis undersöka huvudsatser, bisatser och passivsatser (Ingo 1991: 115).

För översättaren är det viktigt att analysera källtexten och noggrant välja vilka ord som innehar samma eller liknande stilnivå på målspråket. Det är också av betydelse för översättaren att analysera tidsdimensionen i källtexten. Språk står under ständig utveckling vilket leder till att ord och uttryck blir gammalmodiga. Ifall översättaren ska översätta en text från en äldre tidsepok är det vanligt att hen försöker göra en modernare översättning. Vissa författare kan också använda ord från speciella tidsepoker för att skapa utmärkande drag i sin egen text. Om en översättare ska översätta en sådan text bör hen om det är möjligt överföra den speciella stilen till måltexten. (Ingo 2007: 80–85) Som exempel från mitt material kan nämnas att Hallqvist som har gjort översättningen från 1963 har utgått från den tyska versionen av sagan som härstammar från 1857. Detta betyder att den tyska som används i den versionen är mer gammalmodig än dagens moderna tyska. Hallqvists översättning präglas av svenska ord som hon förmodligen har valt att använda för att behålla en någorlunda ålderdomlig prägel i sin översättning: *gräsligt*, *bittida*, *ack*, *silverslantar* och *förgås* är några av de ord som finns i hennes översättning. (Se avsnitt 5.2.3)

Ingo (2007: 85f.) listar fyra punkter med företeelser som översättaren speciellt bör ta i beaktande vid analys och översättning av varieteterna i en källtext. För det första bör översättaren identifiera vilka idiolekter, beskrivs enligt *svensk synonymordbok* (2015)

som den variant av ett språk eller dialekt som en enskild person talar, och typ av stil det finns i källtexten och därefter välja passande motsvarigheter i måltexten. För det andra är det viktigt att översättaren metodiskt bestämmer sig för och använder de olika stildragen i översättningen. För det tredje är det betydelsefullt att översättaren strävar efter att de olika uttrycken i måltexten ska fungera på ett bra sätt.

För det fjärde kan översättaren ta i beaktande att på något sätt försöka ersätta de uttryck där den direkta stilmotsvarigheten inte går att översätta till målspråket. Med stilmotsvarighet menas att ett ord med en viss stil översätts med ett ord som har en liknande stil på målspråket. Exempel från mitt undersökningsmaterial: *Bübchen* har Lundquist (1883) översatt till *Gossen*. I den tyska ordboken *Duden* (2013) beskrivs *Bübchen* som en diminutiv (anger förminskning) form av ordet *Bub* som betyder liten pojke. Det svenska ordet *gosse* betyder enligt SAOB (2014) ett pojkbarn. Översättaren har kommit på ett svenskt ord med ungefär samma denotation och konnotation (grundbetydelse och känslomässigt värde) som det tyska ordet.

Själva språket spelar även en stor roll för översättningen. Översättaren kan bli tvungen att ändra på språkets struktur i översättningen för att det skall passa bättre med de normer som finns i målspråket. Exempelvis fasta uttryck i språket har olika former på olika språk. Gällande översättning av ordlekar och rim är det upp till översättaren att bestämma hur viktigt det är att överföra själva betydelsen eller om det är mer väsentligt att försöka utarbeta en översättningsversion av rimmet eller ordleken som innehar samma språkliga form som i källtexten. Ingo (1991: 258f.) menar att den estetiska känslan i översatta verk i viss grad går förlorad, han uppmanar därför att man även i mån om möjlighet borde läsa översatta böcker på källspråket. Här kan som exempel nämnas att den som läste den första svenska översättningen av sagan *Hans och Greta* från 1825 gick miste om väldigt stor del av den information som stod i originalverket av sagan på tyska. Den svenska översättningen fungerar som en egen variant av sagan och översättaren har ändrat sagan relativt frikostigt. (Se kapitel 5)

3.2 Semantisk aspekt

Semantik handlar om de olika betydelsebärande elementen i en text. Det är enligt Ingo (2007: 87ff.) en av översättarnas huvuduppgifter att analysera källtexten och att tydligt utreda vilka de betydelsebärande elementen är. Ett ord kan ha olika denotation (grundbetydelse) och konnotation (känslomässigt värde). Det som orsakar att ett ord kan ha olika denotation i olika språk är att det existerar olika kulturer där människors livsmiljö skiljer sig från varandra. Exempelvis finns det i eskimåspråk ett flertal ord som beskriver snö, medan det i länder där snö aldrig förekommer inte finns ord som beskriver detta fenomen. Det krävs med andra ord att en företeelse måste finnas i en viss kultur för att det ska finnas benämningar på företeelsen på det eller de språk som talas i kulturen.

Flera ord kan ha samma betydelse och det är även möjligt för samma ord att ha flera olika betydelser. Ingo (2007: 91) nämner bland annat att ord kan delas in i olika hierarkiska system exempelvis kan *juice* dela betydelsen *dryck* som i vidare bemärkning delar betydelsen *vätska* och ännu ett steg vidare *ämne*. För en översättare handlar det om att analysera de hierarkiska nivåerna i källtexten och finna lämpliga översättningsmotsvarigheter på målspråket. Detta betyder att om skribenten har använt en speciell term bör översättaren sträva efter att hitta en motsvarande ekvivalent på målspråket. Det som kan ställa till besvär för översättaren är om ett ord har flera olika betydelser. I sådana fall är det viktigt att utreda vilken av de olika betydelserna som är korrekt i sammanhanget. (Ingo 2007: 94f.)

Ett exempel på ord med flera betydelser ur mitt analysmaterial hittas exempelvis i följande tyska sats: *ich will uns schon helfen* från 1857 som av Lundquist (1883) har översatts till: *jag skall nog skaffa hjälp*. I detta exempel kan det tyska hjälpverbet *wollen* vara problematiskt för en översättare eftersom det kan stå i flera betydelser. Enligt boken *Tysk syntax för universitetsnivå* (2002: 164) står ordet *wollen* i betydelsen 'att vilja eller ha för avsikt att göra något'. Det beskrivs kunna ha följande betydelser "vilja, ämna, tänka, stå i begrepp att". Det påpekas även att det inte bör förväxlas med betydelsen av det engelska ordet *will*, utan att det oftast står i betydelsen "önska". För

översättaren gäller det att reda ut i vilken betydelse *wollen* står och ha i åtanke att det inte alltid betyder 'att vilja'. I det nämnda exemplet har översättaren valt att översätta *wollen* till *skall*, vilket kunde klassas som en bra översättningsmotsvarighet.

Ett ord har förutom en grundbetydelse också ofta ett speciellt känslvärde. Ett ord kan väcka positiva, neutrala eller negativa känslor. Om ett ord väcker negativa känslor hos människor i en viss kultur kan det vara en bra idé för översättaren att försöka omformulera uttrycket. Det finns också individuella skillnader på hur människor reagerar på olika ord, vilket beror på vad människan sammankopplar med ett ord. Översättaren kan omöjligt känna till alla enskilda individers personliga associationer med vissa ord, men översättaren kan däremot ta reda på om det finns speciella känsloladdade ord och uttryck som bör undvikas inom vissa kulturer. Det är många faktorer som påverkar vilka konnotationer ett visst ord väcker för en person exempelvis spelar moraluppfattning, politisk inriktning och livsåskådning en roll för hur ett ord uppfattas. (Ingo 2007: 109f.)

Ingo (1991: 254) påpekar att en av översättarnas huvuduppgifter gällande översättning är att förmedla textens betydelseinnehåll. Ibland kan det dock finnas situationer där det är viktigare för översättaren att förmedla textens poetiska karaktär, med andra ord kan formen i sådana situationer vara viktigare än att endast tänka på att betydelsen överförs. När man ska utföra en semantisk granskning av en översättning och man har för avsikt att göra det så mångsidigt som möjligt, listar Ingo fem företeelser man bör se närmare på, de är: 1) tillägg, 2) utelämnningar, 3) betydelsenyanser, 4) inexaktheter och 5) direkta fel. (Ibid.)

Det kan vara svårt att semantiskt avgöra vad i översättningen som kan tolkas som onödiga eller berättigade förändringar. Ingo anser att en bra regel för när översättaren ska göra tillägg eller utelämnningar är om det finns någon pragmatisk orsak bakom. Med pragmatisk orsak menar han att språket och kulturen i hög grad skiljer sig åt mellan källtextens språk och måltextens språk. (Ibid.)

3.2.1 Tillägg

Ingo skiljer mellan två sorters tillägg: *semantiska tillägg* och *explicitgörande tillägg*. Ett *semantiskt tillägg* betyder att översättaren tillför nya ord och ger översättningen ett nytt betydelseinnehåll. Vid en semantisk analys av en översättning kan man analysera bland annat semantiska tillägg. Detta innebär att översättaren har valt att lägga till något som inte står skrivet i originaltexten. Semantiska tillägg kan ofta förklaras med att översättaren anser att det behövs tillägg av exempelvis ett adjektiv eller adverb för att få en smidigare måltext. Ibland kan översättaren känna sig tvungen att lägga till något för att förklara en företeelse om något som kan vara obekant för personer i målkulturen. (Ingo 2007: 123f.)

Översättaren kan också tillägga nya ord i en översättning utan att tillföra ny fakta och då benämns tillägget som ett *explicitgörande tillägg*. Vid ett *explicitgörande tillägg* påverkar de tillagda orden inte textens grundbetydelse, utan det är snarare fråga om att översättaren skriver ut det som man kan läsa ”mellan raderna”. Det är upp till de som granskar översättningen att bedöma om översättaren har gjort nödvändiga tillägg eller om de kan anses vara för långt ifrån källtexten. (Ingo 1991: 254f.)

Ett exempel på explicitgörande tillägg från mitt material är följande: *Da hatten alle Sorgen ein Ende, und sie lebten in lauter Freude zusammen.* (1857) som Hallqvist i sin översättning från 1963 översatt till *Så var alla sorger och bekymmer slut, och de levde lyckliga och glada tillsammans*. I detta exempel har det tyska ordet *Sorgen* översatts till *sorger* och *bekymmer*, enligt Norstedts (2008) kan *Sorge* stå i betydelsen ’oro, bekymmer, sorg’ översättaren har valt att inkludera två av dess betydelser i sin översättning, vilket kan tolkas vara ett tillägg eftersom det kunde förklaras med endast ett ord. Det tyska ordet *Freude* betyder enligt Norstedts (2008) ’glädje, fröjd, nöje’ översättaren har valt att översätta *Freude* till *lyckliga och glada*, vilket betyder att i detta fall är det *lyckliga* som är det explicitgörande tillägget. Den svenska översättningen ger samma information som den tyska versionen. Det kan tänkas att översättaren här har valt att använda sin av ’kollokationer’, det vill säga två ord som ofta används tillsammans, och därför valt att tillägga två ord i översättningen. (Se exempel 32)

3.2.2 Utelämningar

Ingo delar in utelämningar i två grupper, *semantisk utelämning* och *implicitgörande utelämning*. Om översättaren gör en semantisk utelämning betyder det att hen har lämnat bort något väsentligt från källtexten att den ursprungliga betydelsen i källtexten inte överförs till måltexten. En översättare bör ha tydliga skäl att utelämna något som kan orsaka förlust av fakta i måltexten. Om översättaren däremot gör en implicitgörande utelämning innebär det att hen lämnar bort sådana detaljer som tydligt framkommer genom satssammanhanget och därför inte påverkar det semantiska grundinnehållet i källtexten. Ingo påpekar att utelämningar kan anses vara allvarligare än tillägg, detta eftersom måltexten kan bli lidande om för mycket information lämnas bort. (Ingo 1991: 255)

Ett exempel på en implicitgörande utelämning från mitt material är följande exempel från den sista tyska versionen 1857: *Danach machten sie sich alle zusammen auf den Weg nach dem Walde* som Hallqvist i sin översättning från 1963 har översatt till: *Så begav de sig alla fyra till skogen*. I detta exempel har Hallqvist först och främst valt att byta ut *alle zusammen* (sv. alla tillsammans) till *alla fyra*. Hon har även valt att korta ner den svenska översättningen och skriva att de *begav sig till skogen*, istället för att som i den tyska versionen skriva att de begav sig på vägen till skogen. Utelämningen i detta exempel är *den Weg nach* (sv. vägen till), översättningens grundbetydelse förändras inte även fast den svenska versionen är kortare eftersom man kan läsa mellan raderna att det är vägen till skogen som de följer.

Förutom tillägg och utelämningar menar Ingo (1991: 256) att man även kan undersöka olika betydelseskilnader samt inexaktheter i översättningen. Med inexaktheter och betydelseskilnader menas att informationen i översättningen inte stämmer överens med den angivna informationen i källtexten.

3.3 Pragmatisk aspekt

När en översättning undersöks ur en pragmatisk synvinkel betyder det att den bedöms utgående ifrån i hur hög grad den passar in i målspråkets kultur. Man kan bland annat undersöka om textens funktion är samma i översättningen som i källtexten och man kan fundera över om den som läser den översatta texten får samma information som läsaren av källtexten. För översättaren är det väsentligt att avgöra om källtextens kultur är så pass annorlunda att texten måste ändras i översättning för att göra den mer förståeligt för läsarna på målspråket. Ibland kan det räcka med att göra några tillägg för att göra texten mer begriplig men ibland kan det krävas att översättaren blir tvungen att i stor grad ändra om texten. För att undersöka hur bra en översättare har lyckats med mottagaranpassningen kan man se närmare på vilka tillägg och utelämnningar som gjorts i texten. (Ingo 1991: 257f.)

En författare skriver sin text med ett syfte och för en viss målgrupp. När författaren skriver sin text kan man se spår av författarens egen kultur, språk och livserfarenhet. Författaren skriver vanligen sin text så att den passar in i samhällets rådande kulturnorm. Vid översättning möter originaltexten en ny kultur och det kan vara nödvändigt för översättaren att beakta olika kulturella aspekter. Detta innebär att översättaren ibland måste göra ändringar i texten för att den bättre ska passa in i den målspråkliga kulturella normen. En av översättarens uppgifter är att lokalisera de kulturella skillnaderna och reflektera över om och i sådana fall hur översättningen bör anpassas. Det är vanligt med en komplettering av texten, ibland är även en förkortning nödvändigt eller helt enkelt en ombearbetning av själva texten. (Ingo 2007: 126f.)

I den första svenska översättningen från 1825 i mitt material finns det flera exempel på hur översättaren har valt att anpassa den tyska originaltexten till den svenska läsekretsen. Det beskrivs att barnen går ut i skogen för att plocka smultron. Att plocka smultron är något som kan associeras med den idylliska sverigesvenska barndomen, detta får man exempel på genom att några av de klassiska filmerna baserade på Astrid Lindgrens böcker. *Pippi Långstrump*, *alla vi barn i Bullerbyn* samt *Emil i Lönneberga* är bara några exempel där man kan få syn på barn som plockar smultron och trär dem på

strån. Se avsnitt 5.1 för en närmare beskrivning av likheter och skillnader mellan den första svenska översättningen och den första tyska versionen av sagan från 1812.

Ett annat exempel är hur översättaren har valt att beskriva vad häxans hus består av. I originalet från 1812 finns följande beskrivning av huset: *das war ganz aus Brod gebaut und war mit Kuchen gedeckt, und die Fenster waren von hellem Zucker*. Denna beskrivning har översättaren valt att översätta till: *bestodo väggarna af hwetebrödsdeg, taket war af äggpankakor, fönsterrutorne af hwitt kandisocker och fönsterkarmarne af smålandsost*. I detta exempel har *Brot* och *Kuchen* (sv. bröd och kaka/tårta) blivit till *hwetebrödsdeg*, *äggpankakor*, *kandisocker* samt *smålandsost* nämns också. Särskilt den sista beskrivningen smålandsost, tyder på att texten har anpassats till en sverigesvensk läsekrets eftersom Småland är en del av det svenska riket. Att väggarna består av vetebrödsdeg är en noggrannare beskrivning än endast benämningen *bröd*. I den svenska versionen framkommer det vilken typ av sädeslag som finns i brödet, nämligen vete.

3.3.1 Textens funktion

Enligt Ingo (2007: 127f.) kan en text vanligen beskrivas utgående ifrån tre vanliga grundfunktioner, de är: informativ funktion, expressiv funktion och imperativ funktion. I en text med informativ funktion är det den information som texten förmedlar som står i centrum. Texter med en informativ funktion är ofta reportage och olika tidningsartiklar. Gällande en informativ funktion bör översättaren sträva efter att förmedla en måltext där informationen är klar, tydlig och entydig. En text med en expressiv funktion fokuserar inte endast på själva informationen utan känslor är också viktiga. Översättarens uppgift i och med en expressiv text är att lyckas förmedla skribentens förhållningssätt och känslor till det rådande ämnet. Översättaren bör alltså sträva efter att läsarna på målspråket känner liknande känslor som läsarna av texten på källspråket. Den expressiva funktionen är oftast viktigt för lyriska texter samt skönlitteratur. Den imperativa funktionen i en text handlar om att få målgruppen att handla och bete sig på ett visst sätt. Denna funktion är vanlig i religiösa texter samt reklamtexter. (Ingo 2007: 127f.)

De två tyska versionerna av sagan *Hänsel und Gretel* samt de tre översättningarna som figurerar i analysmaterialet kan sägas ha en expressiv funktion eftersom det är fråga om skönlitteratur. Detta betyder att översättaren enligt Ingos instruktioner borde tänka extra noga på att förmedla de känslor som finns i originalet till måltexten. I en vidare tolkning kunde sagan tänkas ha en imperativ funktion, i alla fall om man ser på sagan ur ett uppfostringssyfte. (Se exempel 21). Barnen som äter av häxans hus blir tillfångatagna och nästan dödade på grund av detta. Det skulle kunna tolkas som att gör man saker när man inte har lov till det kan leda till konsekvenser.

Förutom de tre grundfunktionerna nämner Ingo (2007: 128f.) även att språket i en text kan ha olika *sekundärfunktioner*, av dessa sekundärfunktioner är det den estetiska funktionen som är den mest centrala för texterna i analysmaterialet i denna avhandling. En estetisk funktion innebär att språket i texten väljs ut med noggrannhet där betoningen ligger på att det ska låta vacker. Exempel på områden där denna sekundärfunktion förekommer är konslitteratur, ordspråk och ljudmåleri. I den första tyska utgåvan av sagan förekommer det ett ordrim medan det i den senaste av brödernas utgåva från 1857 har lagts till ytterligare ett ordrim. Detta klassiska ordrim är: "*Knusper, knusper, kneischen, Wer knuspert an meinem Häuschen?*" som på svenska i Lundquists översättning från 1883 har blivit till: "*Knuper, knuper, knus, Vem knaprar på mitt hus?*" Detta är ett exempel på att översättaren har tänkt på den expressiva funktionen i texten och försökt skapa en svensk rimmande version.

För översättaren är det viktigt att reda ut vilka olika funktioner det finns i originaltexten och därefter finna de mest passande översättningsmotsvarigheterna. Den expressiva funktionen fokuserar på ordens känslomässiga värde. Det kan ibland vara så att språkets estetiska funktion är viktigare än språkets informativa funktion vilket ofta är fallet när det gäller olika ordlekar eller ljudmålade uttryck. I sådana situationer rekommenderas det att översättaren avviker från den informativa översättningen och istället försöker skapa ett uttryck på målspråket som har en likvärdig estetisk funktion. (Ingo 2007:129f.)

En annan aspekt som kan påverka måltexten är att det kan finnas tidsskillnader mellan originaltext och översättning. Gällande texter från andra tidsperioder kan det finnas kulturskillnader som gör det nödvändigt för översättaren att göra tillägg och förklara sådant som är annorlunda i modern tid. Eftersom språket även föråldras kan det vara nödvändigt att göra nyöversättningar av äldre texter. Översättare rekommenderas ofta att behålla en viss del av de speciella uttrycken för att läsaren bättre ska kunna se att det är fråga om en text som utspelar sig i en annan tid. (Ingo 2007: 129f.)

Översättarens uppgift gällande den pragmatiska analysen är att noggrant observera alla ställen i originaltexten där översättaren kommer att bli tvungen att göra förändringar i textomgivningen. Översättarens största problem kan vara kulturella företeelser i originaltexten som inte finns i målspråkets kultur. Men det kan också uppstå problem gällande översättning av företeelser som kan finnas i båda kulturerna, eftersom företeelsen kan skilja sig mellan de olika kulturerna i fråga om form och innebörd. Ingo (2007: 131) föreslår att översättaren kan använda sig av en modell som Robert Lado presenterade redan 1957. Modellen behandlar hur man kan jämföra två olika kulturer där det centrala består av kulturföreteelsens *form*, *betydelse* och *distribution*. Lado presenterar tre olika situationer.

Den första situationen innebär att en företeelse i två olika kulturer har *samma form* men *olika betydelse*. I denna situation nämns som exempel företeelsen tjurfäktning som är naturligt för en spanjor och själva *formen* för tjurfäktningen (tävlingens regler och olika skeden) är en självklarhet. Tjurfäktningen har också en viss *betydelse*, nämligen att bevisa sin skicklighet, styrka och tapperhet men det fungerar även som underhållning för befolkningen. Gällande *distribution* följer tjurfäktningen ett visst mönster och tidsschema exempelvis särskilda tider, dagar och platser. Människor som inte härstammar från Spanien har inte samma förhållningssätt gentemot tjurfäktningen. Många ser tjurfäktningen som något brutalt där man dödar oskyldiga djur och det kan vara svårt att förstå hur företeelsen kan anses vara underhållande. (Ingo 2007: 131)

Den andra situationen nämns som *samma betydelse – olika form*. Det betyder att en företeelse har samma betydelse i två kulturer, men det kan uttryckas på olika sätt

exempelvis att taxibilar har olika utseende och kännetecken i olika länder. Taxibilarna i London är vanligtvis svarta och i Finland och Sverige har taxibilar skyltar på taken med texten *taksi/taxi*. (Ibid. 132)

Den tredje situationen går under namnet *samma form – samma betydelse – olika distribution*. Som exempel nämns företeelsen att skaka hand. Gällande *form* och *betydelse* är handskakningen någorlunda lika, men gällande *distributionen* finns det avvikelser mellan olika kulturer. I Sverige används handslaget endast mellan vuxna människor och oftast bara i högtidliga situationer, exempelvis en arbetsintervju. Däremot anses handslaget i Mellaneuropa vara något alldagligt arbetskamrater hälsar på varandra genom handslag och det är inte heller ovanligt att skolelever hälsar på varandra genom handslag. (Ingo 2007: 132)

För översättaren är det viktigt att känna igen de skillnader som finns i det vedertagna språkbruket mellan olika länder och kulturer. Det kan finnas skillnader gällande det generella språkbruket eller i särskilda uttryck. Vid översättning av en dialog bör översättaren vara uppmärksam på att det kan finnas skillnader mellan kulturerna hur man tilltalar en person, om man så att säga ”duar” eller ”niar”. Inom vissa kulturer använder man en hövlighetsform när man tilltalar okända samt äldre människor (till exempel inom tyskan använder man *Sie*, på svenska *Ni*).

I svenskan svarar man ofta bara *ja* eller *nej* på frågor medan man inom vissa språk tillsätter små artighetsfraser. Inom franskan *oui*, *Madame* eller *non*, *Monsieur* (på svenska direkt översatt ja fru och nej min herre). I liknande situationer rekommenderas det att översättaren tar hänsyn till den pragmatiska motsvarigheten och inte strävar efter en semantisk exakt motsvarighet till uttrycket. (Ibid. 132) Exempel på detta ur analysmaterialet är de två tyska replikerna från 1857: “*Oh, du Narr*” och “*Steht auf, ihr Faulenzer*” dessa har Lundquist (1883) på svenska översatt till: “*Ack, du dåre*” och “*Stig upp, edra lättingar*”. I den tyska versionen av sagan tilltalas barnen ofta på ett elakt och nedlåtande sätt detta har översättaren tagit fasta på och valt att förmedla i den svenska översättningen.

3.3.2 Pragmatiska undantag

I sin bok *Konsten att översätta* beskriver Ingo (2007: 133) att det finns olika situationer i den pragmatiska analysen där översättaren väljer att göra ett undantag. Detta betyder att översättaren i sådana situationer blir tvungen att omformulera översättningen i sådana avseenden där målkulturen i större utsträckning skiljer sig från källtextens kultur. En av de situationer som kan vara besvärliga är texter där formen är det centrala. Översättaren måste avgöra vilken funktion texten har. Om en text har en mer estetisk än informativ funktion gäller det för översättaren att ta detta i beaktande och sträva efter att hitta översättningsmotsvarigheter som estetiskt påminner om uttrycket i källspråket. I sådana situationer placeras den semantiska betydelsen ofta i bakgrunden. Detta betyder att det översatta uttrycket ofta inte har den exakta semantiska motsvarigheten som uttrycket i källspråket. Exempel på uttryck där den estetiska formen är viktigare är i ordlekar och ramsor.

Ibland kan det krävas att översättaren måste komplettera någonting i sin översättning, eftersom en översättning inte alltid fungerar när det är fråga om direkt-översättning. Om kulturerna man översätter mellan är väldigt olika är det ofta skäl för översättaren att göra olika slags tillägg och omskrivningar i måltexten. Översättaren kan till exempel lägga till förklarande ord inne i texten för att göra betydelsen klarare för målgruppen. Exempelvis om översättaren väljer att ha kvar originaltiteln på en tidning kan förståelsen underlättas om översättaren väljer att tillägga tidningen *Vasabladet*. Översättaren kan välja att placera ett tillägg inne i texten eller även inom parentes efter det ord som kräver förklaring. Som ett tredje alternativ anges att översättaren, för att undvika en klumpig och stel meningsbyggnad, kan tillsätta fotnoter. Detta är dock vanligast när det handlar om översättning av saktexter. (Ibid 134ff.)

4 FÖRSTA OCH SISTA VERSIONEN AV SAGAN PÅ TYSKA

I detta kapitel jämför jag den första versionen av den tyska sagan *Hänsel und Gretel* från 1812 med den sista versionen som bröderna publicerade 1857 och undersöker vilka förändringar som kan ses i sagan gällande karaktärer, intrig och syntaktiska drag. Som tidigare nämndes i avsnitt 1.2.1 har sagan bearbetats och förändrats från första utgåva till sista. Vid en jämförelse av versionen från 1812 med versionen från 1857 kan det konstateras att det finns en skillnad mellan dem. Handlingen i den första versionen är verbal och sagan innehåller inte lika många beskrivningar som senare versioner. I senare versioner tillförde bröderna mer spänning och mera känslor. Detta kan kopplas till den expressiva funktionen som Ingo beskriver (se avsnitt 3.3.1) vilket betyder att känslor har en betydande roll i texten.

Längden är även något som kan kommenteras. Den första versionen är drygt 4,5 sidor, 1959 ord medan den slutgiltiga versionen är drygt åtta sidor, 2643 ord. Det skiljer 684 ord mellan de båda versionerna vilket betyder att sagan har genomgått en del förändringar och blivit längre under publiceringen av de olika versionerna. De mest centrala förändringarna är att mera dialoger lades till i sagan och någon del av handlingen har tagits bort medan det även har tillkommit ny handling, särskilt slutet av sagan är annorlunda i jämförelse med den första versionen. I avsnitt 4.1 diskuterar jag hur karaktärerna har förändrats från första till sista version och belyser detta med exempel ur de båda texterna. I avsnitt 4.2 berättar jag hur intrigen har förändrats och diskuterar de skillnader och förändringar som kan ses i sagan. Avsnitt 4.3 behandlar skillnader i syntaktiska drag mellan de båda versionerna. Slutligen presenteras en kort sammanfattning av analysresultaten i avsnitt 4.4.

4.1 Karaktärerna

Karaktärerna i versionen från 1812 består av pappa, mamma, de båda syskonen *Hänsel* och *Gretel*, samt en häxa. I versionen från 1857 har modern blivit till en styvmor, i samma version omnämns även en snövit fågel som hjälper barnen att hitta till häxans

hus samt en vit anka som i slutet av sagan hjälper barnen att ta sig över vattnet så att de kommer hem. Därför kan den snövita fågeln och den vita ankan anses vara karaktärer som har blivit tillagda i den sista versionen (se exempel 10). Gällande de olika karaktärerna i sagan kan nämnas att styvmodern verkar elakare i versionen från 1857 jämfört med modern i den första versionen. Fadern i sagan har även blivit mer känslös i den sista versionen. Ett exempel på detta är:

- (1) [...] du kannst nun gleich die Bretter für die Särge hobeln” [...] „Aber die armen Kinder dauern mich doch”, sagte der Mann. (1857)

Den första satsen i exempel 1 är ett tillägg som yttras av styvmodern då hon är arg för att de håller på att svälta ihjäl och hon försöker övertyga sin man att den bästa idén är att lämna barnen ensamma i skogen. Direkt översatt uppmanar hon sin man att han lika gärna kan hyvla bräderna till likkistorna färdigt. Den andra satsen är en förändring som visar att mannen i den sista versionen uppvisar en större känslighet och sorg över att tvingas lämna barnen i skogen. På svenska betyder den andra satsen ungefär, att han tycker synd om de stackars barnen. Ett annat exempel på att styvmodern kan anses vara elakare i versionen från 1857 är följande exempel:

- (2) »steht auf, ihr Kinder, wir wollen in den Wald gehen, [...] (1812)

“Steht auf, ihr Faulenzer, wir wollen in den Wald gehen [...] (1857)

Exempel 2 visar att det finns en skillnad i hur (styv)modern tilltalar barnen. I versionen från 1812 tilltalar hon barnen med „ihr Kinder“ (sv. ni barn) medan hon i versionen från 1857 tilltalar barnen som ”ihr Faulenzer” (sv. latmaskar enligt Hallqvist 1963). I den senare versionen uttrycker styvmodern sin aggression gentemot barnen på ett tydligare sätt än i den första versionen, detta genom att hon uttryckligen kallar dem för lata. I den första versionen kan det tyckas att modern inte vill visa på samma sätt att hon är arg på barnen och vill bli av med dem, ytterligare ett exempel som stärker detta påstående är exempel 3:

- (3) [...] die Mutter stellte sich auch, als wenn sie sich freute, heimlich aber war sie böse. (1812)

[...] sprach sie: "Ihr bösen Kinder, was habt ihr so lange im Walde geschlafen, wir haben geglaubt, ihr wolltet gar nicht wiederkommen." (1857)

I exempel 3 berättas det i versionen från 1812 att modern låtsades vara glad när barnen hittar tillbaka till hemmet, men egentligen var hon arg. I den första versionen av sagan berättas det för läsaren medan det i den sista versionen har skrivits om till en replik som styvmodern yttrar. I exemplet från 1857 nämns inget om att styvmodern skulle låtsas vara glad över att barnen har hittat hem igen, utan hon uttrycker istället sin ilska för de båda barnen som har varit elaka och sovit så länge i skogen så att föräldrarna trodde att de aldrig skulle komma hem igen. Denna ilska kan anses vara en aning paradoxal eftersom styvmodern uppmanar barnen att de får sova i skogen medan de väntar på att föräldrarna ska komma och hämta dem och eftersom hon från första början vill bli av med barnen. Denna ilska kunde eventuellt förklaras med att hon är arg över att hennes plan inte fungerade och att barnen åter igen är hemma. Exemplet från 1857 är annorlunda eftersom denna "utskällning" av barnen inte finns med i den första versionen av sagan. Följande exempel är också ett exempel på att sagan har förändrats från första till sista version:

- (4) [...] weil er es aber einmal gethan hatte, so durfte er nicht nein sagen. (1812)

Aber die Frau hörte auf nichts, was er sagte, schalt ihn und machte ihm Vorwürfe. Wer A sagt, muss auch B sagen, und weil er das erste mal nachgegeben hatte, musste er's auch das zweitemal. (1857)

Exempel 4 visar att (styv)modern kan anses vara elakare i den senare versionen av sagan, i exemplet från 1857 får läsaren reda på att frun tjarar och gnäller på mannen att de ska föra ut barnen i skogen ytterligare en gång. Hon bannar honom och menar att eftersom han gick med på planen första gången måste han göra igen. I den första versionen i exempel 4 från 1812 nämns det inte att frun gnäller på mannen, utan det framkommer endast att han blir tvungen att gå med på planen igen. Exemplet från 1857 kan även tolkas som att mannen har beskrivits som mer känslös, eftersom det krävs

mycket övertalning och bannor av hustrun innan han slutligen går med på att lämna barnen i skogen igen. I sagan skiljer sig även beskrivningen av häxan åt från första till sista version:

(5) Die Alte aber war eine böse Hexe [...] (1812)

Die Alte hatte sich nur so freundlich angestellt, sie war aber eine böse Hexe, [...] Die Hexen haben rote Augen und können nicht weit sehen, aber sie haben eine feine Witterung wie die Tiere und merken's, wenn Menschen herankommen. (1857)

I exempel 5 får läsaren reda på i versionen från 1812 att den gamla gumman var en elak häxa medan läsaren i den nyare versionen får veta att den gamla gumman endast hade låtsas vara vänlig, eftersom hon i själva verket var en elak häxa. Eventuellt kunde man tänka sig att läsaren av den första versionen kan utläsa det mellan raderna, att häxan låtsas vara snäll, eftersom hon bjuder in barnen i sitt hem och ger dem mat. Den fortsatta beskrivningen i den senare versionen är däremot något som bröderna Grimm har lagt till. Läsaren får veta att häxor har röda ögon och att de har dålig syn. Det berättas även att häxor har lika bra luktsinne som djur och därför märker de genast om en människa är i deras närhet. I exempel 6 finns en beskrivning i den första versionen som inte förekommer i den sista versionen:

(6) [...] war er von einem Gitter umschlossen, wie man junge Hühnlein einsperrt, und konnte nur ein paar Schritte gehen. (1812)

[...], trug ihn in einen kleinen Stall und sperrte ihn mit einer Gittertür ein; er mochte schreien, wie er wollte, es half ihm nichts. (1857)

I exempel 6 från 1812 berättas att Hänsel har blivit inspärrad i en bur och det sägs att han har blivit instängd likt en höna och att buren är så liten att han endast kan ta några steg. I den sista versionen av sagan nämns inte storleken på buren, det berättas bara att han blir instängd i en bur i ett litet stall. Referensen till hur hönor hålls i burar har avlägsnats från den nyare versionen. Däremot får läsaren en bild av häxan som något mer ondskefull i den senare versionen, eftersom hon tycker att Hänsel får skrika så mycket han vill och orkar, ingen kommer ändå att hjälpa honom. Någoting sådant nämns inte i den första versionen och kan alltså tolkas att sättet som häxan beskrivs på

har förändrats. Beskrivningen av sagans huvudkaraktärer, Hänsel och Gretel, har inte förändrats nämnvärt från första till sista version, det finns endast ett exempel på detta:

- (7) Gott gab es aber Gretel ein und sie sagte [...] (1812)
Aber Gretel merkte, was sie vorhatte, und sprach (1857)

Exempel 7 visar att Gretel i den första versionen får hjälp av Gud med att lista ut att häxan vill tillaga henne i ugnen, medan Gretel i den senare versionen själv listar ut häxans plan. Gud figurerar ofta i sagan och det nämndes i avsnitt 2.1 att folksagor ofta innehåller religiösa företeelser. Vid jämförelse mellan första och sista version kan konstateras att det gudomliga förekommer genom att någon säger eller tänker att gud ska hjälpa dem genom det svåra. Det är endast på detta ställe i texten där Guds roll har tonats ned i den nyare versionen och Gretel har fått en mer framtydande roll som smart och klok som lyckas överlista häxan.

4.2 Intrigen

Handlingen i sagan har förändrats från första till sista version. Grundberättelsen är den samma men det har tillkommit händelser i den senare versionen som gör att versionen från 1857 är längre än originalet från 1812. Som tidigare nämndes i avsnitt 1.2.1 finns det en episod med en brödspade som har tagits bort och den lyder som följande:

- (8) [...] und wenn du auch nicht kannst, so setz dich auf das Brett, so will ich dich hineinschieben, da kannst du darin herumgehen und nachsehen. [...] Und die Alte setzte sich auf das Brett, und weil sie leicht war, schob sie Gretel hinein so weit sie konnte, [...] (1812)

Kriech' hinein", sagte die Hexe, "und sieh' zu, ob recht eingeheizt ist, damit wir das Brot hinein-schießen können!" [...] krabbelte heran und steckte den Kopf in den Backofen. Da gab ihr Gretel einen Stoß, dass sie weit hineinfuhr, [...] (1857)

I exempel 8 berättas det i den första delen av exemplet som är från 1812 att häxan uppmanar Gretel att sätta sig på brödspaden och sedan ämnar hon knuffa in henne i

ugnen för att hon ska känna efter om det är rätt temperatur. Men Gretel påstår sig inte förstå hur hon ska göra, vilket får häxan att tappa tålamodet och hon sätter sig själv på brödspaden. Gretel passar då på att knuffa in henne i ugnen och stänger in henne där. I den nyare versionen i exempel 8 har episoden med brödspaden tagits bort och istället uppmanas flickan att krypa in i ugnen för att känna på temperaturen, men Gretel lyckas överlista häxan och får henne att själv visa hur det ska gå till. Häxan kravlar fram till ugnen och sticker in sitt huvud, därefter ger Gretel henne en knuff så att hon ramlar långt in i ugnen och Gretel stänger luckan.

I versionen från 1857 finns det flera förändringar i handlingen och det har tillkommit händelser som inte finns i den första versionen från 1812. Det första exemplet på förändring i handlingen är:

- (9) Und weil sie die Schläge der Holzaxt hörten, so glaubten sie, ihr Vater wäre in der Nähe. Es war aber nicht die Holzaxt, es war ein Ast, den er an einen dürren Baum gebunden hatte und den der Wind hin und her schlug. (1857)

Händelsen i exempel 9 finns inte i den första versionen från 1812. Bröderna har tillfört detta till den senare versionen. I exemplet får läsaren reda på att barnen känner sig lugna och trygga medan de tror sig höra faderns yxa i närheten, men det är inte ljuden av en yxa som barnen hör utan det är egentligen en trädgren som fadern har bundit fast i ett träd. Vinden tog tag i trädgrenen och fick den att slå mot trädet. Följande exempel på förändring i handlingen i den nyaste versionen är:

- (10) Als es Mittag war, sahen sie ein schönes, schneeweißes Vöglein auf einem Aste sitzen, das sang so schön, dass sie stehen blieben und ihm zuhörten. Und als es fertig war, schwang es seine Flügel und flog vor ihnen her, und sie gingen ihm nach, bis sie zu einem Häuschen gelangten, auf dessen Dach es sich setzte, [...] (1857)

Händelsen i exempel 10 finns inte med i den första versionen av sagan. I exemplet berättas att barnen får syn på en fågel vit som snö som sjunger så vackert att de känner sig tvungna att stanna och lyssna på den. När fågeln har sjungit klart visar den barnen vägen till häxans hus. När barnen väl kommer fram till huset märker de att det är byggt

av bröd och pepparkakor. En vit fågel, eller snarare den vita duvan, används ofta som en symbol för fred. I exemplet nämns det inte vilken sorts fågel det är utan endast att den är vit. Fågeln roll kan tolkas på två sätt, först och främst hjälper den barnen att hitta häxans ätbara hus så att de inte ska svälta ihjäl, men däremot hjälper den på sätt och vis även häxan att lura till sig barnen. En av de största skillnaderna mellan den första och sista versionen är slutet där bröderna har tillagt att barnen får hjälp av en vit anka för att ta sig hem:

- (11) „aber da schwimmt eine weiße Ente, wenn ich die bitte, hilft sie uns hinüber. (1857)

I exempel 11 kommer barnen fram till ett vattendrag och upptäcker att det inte finns någon bro eller båt. Däremot upptäcker de att det simmar en vit anka i vattnet och de ber ankan om hjälp för att ta sig över. När de har kommit över vattnet börjar de vandra tills de hittar tillbaka till faderns stuga. Fadern blir glad över att se dem, eftersom han har upplevt en svår tid sedan barnen försvann. Modern hade avlidit medan barnen var borta. En jämförelse mellan slutet på de båda versionerna kan ses i följande exempel:

- (12) Das ganze Häuschen war voll von Edelgesteinen und Perlen, davon füllten sie ihre Taschen, gingen fort und fanden den Weg nach Haus. Der Vater freute sich als er sie wieder sah, er hatte keinen vergnügten Tag gehabt, seit seine Kinder fort waren, und ward nun ein reicher Mann. Die Mutter aber war gestorben. (1812)

Gretel schüttelte sein Schürzchen aus, dass die Perlen und Edelsteine in der Stube herumsprangen, und Hänsel warf eine Handvoll nach der andern aus seiner Tasche dazu. Da hatten alle Sorgen ein Ende, und sie lebten in lauter Freude zusammen. (1857)

I båda versionerna i exempel 12 får läsaren reda på att barnen har tagit med sig ädelstenar och pärlor från häxans hus, vilket betyder att de inte längre behöver leva i fattigdom. De avslutar sina dagar som mycket lyckliga tillsammans med sin fader, medan den elaka (styv)modern inte längre är i livet.

4.3 Syntaktiska drag

Den största skillnaden gällande syntaktiska drag mellan första och sista version är att den sista versionen innehåller fler repliker och dialoger än den första versionen. (Se avsnitt 2.1.2) Den första versionen innehåller sammanlagt 28 repliker medan den senare versionen sammanlagt innehåller 68 repliker. Det är vanligt att inre monologer i första versionen har förändrats och blivit till repliker i den senare versionen. Ett exempel på detta är:

- (13) Gretel dachte, nun ist es um mich geschehen und fing erbärmlich an zu weinen, [...] (1812)

Gretel weinte bittere Tränen und sprach zu Hänsel, "Nun ist's um uns geschehen." (1857)

Exempel 13 visar att Gretel i versionen från 1812 tänker att det är ute med henne själv och därefter börjar hon gråta. I den senare versionen börjar Gretel först att gråta och därefter säger hon till Hänsel att det är ute med dem. I versionen från 1812 tänker Gretel på sig själv medan hon i den senare versionen tänker på dem båda tillsammans. En företeelse som gör att det finns fler repliker i den senare versionen ses i exempel 14:

- (14) „Still, Gretel“, sprach Hänsel, „gräme dich nicht, ich will uns schon helfen.“ (1857)

I exempel 14 finns det två repliker, först förekommer det några korta ord som efterföljs av ett "sade Hänsel" och därefter kommer resten av repliken. Det är flera av replikerna i den sista versionen som är utformade på detta sätt, vilket betyder att det blir två repliker istället för en. En företeelse som jag räknar tillhöra syntaktiska drag är ordrim, i den första versionen av sagan finns endast ett:

- (15) »knuper, knuper, kneischen!
wer knupert an meinem Häuschen!« (1812)

„Knusper, knusper, kneischen,
Wer knuspert an meinem Häuschen?“
Die Kinder antworteten:
„Der Wind, der Wind, Das himmlische Kind” (1857)

I exempel 15 är ordrimmet i den senare versionen längre eftersom orden: “*Der Wind, der Wind, Das himmlische Kind*” har tillkommit i ordrimmet. Detta är något som bröderna har valt att tillägga i den senare versionen. Anmärkningsvärt är också att det i den första versionen heter: »*knuper, knuper, kneischen!* Medan det i den senare versionen har tillkommit ett –S i ordet knuper: *Knusper, knusper, kneischen*. Detta rim är för övrigt en av de mest klassiska replikerna från sagan Hänsel und Gretel. Lundquist har i sin översättning från 1883 översatt detta ordrim med följande: ”*Knuper, knuper, knus, Vem knaprar på mitt hus? Barnen svarade: ”det är bara blåsten!*”. Ett annat rim som finns i den senare versionen, men som saknas i den första versionen är följande:

- (16) “Entchen’ Entchen,
Da steht Gretel und Hänsel.
Kein Steg und keine Brücke,
Nimm uns auf deinen weißen Rücken!”

Ordrimmet i exempel 16 uttalas av Gretel när de behöver hjälp av en vit anka för att ta sig över ett vattendrag. Ordrimmet finns i den del av handling som helt saknas i den första versionen av sagan. Den svenska betydelsen av detta ordrim fås genom en jämförelse med den svenska översättningen gjord av Lundquist 1883: ”*Lilla anka, lilla anka, Hans och Greta på stranden vanka; ingen spång och ingen brygga, på din rygg vi sutte trygga.*”

Gällande kommateringen i de båda tyska versionerna kan konstateras att den sista versionen från 1857 innehåller färre kommatecken på de ställen där de båda versionerna kan jämföras med varandra. Meningarna är kortare i den sista versionen och de innehåller även färre bisatser. Det finns visserligen ställen där en liknande kommatering

har använts, men den sista versionen är mer lättläst eftersom den även innehåller fler repliker och i allmänhet har en mer berättande och förklarande stil.

4.4 Sammanfattning

Gällande karaktärernas beskrivning och förändring från första version till sista version kan nämnas att det främst är modern och fadern i texten som har förändrats. Bröderna har gjort fadern mer känslösam (se exempel 1 och 4) medan modern har blivit till en styvmoder som ställer sig mer elakt mot de båda barnen än vad modern gör i den första versionen. Förutom modern och fadern blir häxan noggrannare beskriven i den senare versionen, hennes egenskaper som dålig syn och bra luktsinne framhävs och hon verkar även mer ondskefull i den senare versionen. De båda barnen förändras inte nämnvärt, endast på ett ställe i texten i den senare versionen nämns det att Greta överlistar häxan själv istället för att få hjälp av Gud (se exempel 7).

Av de förändringar som noterats i intrigen från första till sista version finns det särskilt tre exempel som är värda att nämnas. Det första är att episoden med brödspaden har förändrats så att häxan istället ämnar knuffa in Greta i ugnen utan brödspade (se exempel 8). Det andra exemplet där handlingen är annorlunda är när barnen hittar häxans hus tack vare en snövit fågel (se exempel 10). Utan fågelns hjälp skulle barnen förmodligen dött av hunger, men det är samtidigt fågelns fel att barnen blir tillfångatagna av häxan. Det tredje och sista av de främsta förändringarna i intrigen är att slutet på den senare versionen är annorlunda jämfört med i den första versionen. I den senare versionen lyckas Hänsel och Gretel komma ut ur häxans skog, men de stöter på problem när de kommer fram till ett vattendrag där de får de hjälp av en vit anka att ta sig över (se exempel 11). Båda versionerna slutar dock med att barnen hittar sin faders hus och tack vare de pärlor och ädelstenar som de stal från häxans hus lever de lyckliga i alla sina dagar med fadern.

De viktigaste skillnaderna i de syntaktiska dragen mellan första och sista version har först och främst med mängden repliker att göra. I den första versionen finns det

sammanlagt 28 repliker medan det i den senare versionen finns 68. Den senare versionen innehåller episoder i handlingen som inte finns i den första versionen, vilket kan förklara att det även finns fler repliker i den sista versionen. Gällande kommatering finns det i allmänhet fler kommatecken på de ställen i den äldsta versionen som går att jämföra med den sista versionen. I den senare versionen har bröderna även valt att tillföra ett ordrim som inte finns i originalet (se exempel 16) samt att göra det redan befintliga ordrimmet i originalsagan längre (se exempel 15).

5 TRE ÖVERSÄTTNINGAR TILL SVENSKA AV SAGAN

I detta kapitel jämför jag de tre översättningarna från 1825, 1883 och 1963 med den version av sagan som översättarna har använt som källtext. I avsnitt 5.1 diskuterar jag den första översättningen från 1825. Först berättar jag om översättningen i allmänhet och hur den liknar och skiljer sig från källtexten. Därefter analyserar jag skillnaderna och likheterna mellan karaktärer, intrigen samt några syntaktiska drag.

I avsnitt 5.2 behandlar jag de två översättningarna från 1883 och 1963. Jag diskuterar först tillägg som har delats in i semantiska tillägg och explicitgörande tillägg. Därefter diskuterar jag utelämnningar som har delats in i underkategorierna semantiska utelämnningar samt implicitgörande utelämnningar. I fråga om tillägg och utelämnningar analyserar jag analysexemplen i enlighet med Ingos teorier både från hans bok från 1991 samt den nyare versionen från 2007. (Se kapitel 3) Jag behandlar de båda översättningarna parallellt och tar med exempel på tillägg och utelämnningar från de båda texterna i samma underavsnitt. I avsnitt 5.2.3 behandlar jag de olikheter och skillnader i syntaktiska drag som finns mellan översättningarna och originaltext. Slutligen i avsnitt 5.2.4 sammanfattar jag de slutsatser som jag har kommit fram till i analysen. I exemplen har jag inom parentes skrivit vilket årtal översättningen härstammar ifrån.

5.1 Första översättningen 1825

Den första svenska kända översättningen av folksagan *Hänsel und Gretel* publicerades på svenska år 1825 under namnet *Den stekta trollpackan*. Det är dock okänt vem som har gjort översättningen. Skillnaderna mellan original och översättning är stora. Översättaren har valt (eller eventuellt blivit instruerad) att utarbeta en version som är bättre anpassad för den svenska kulturen. Originalversionen är drygt fyra sidor lång med 1959 ord medan översättningen endast är två och en halv sida med 894 ord. Vid en första anblick vore det möjligt att anta att det är fråga om en helt annan saga, med vid en närmare granskning kan man se en del av originalets struktur och innehåll. I den

svenska översättningen handlar det om ett syskonpar bestående av en pojke och en flicka som härstammar från en fattig familj. Även i översättningen går barnen vilse i skogen och kommer fram till det ätbara häxhuset. Häxan har för avsikt att äta upp de båda barnen och sagan slutar på liknande sätt som i originalet. Den största skillnaden mellan original och översättning är att det är en hel del av intrigen som har utelämnats i översättningen.

5.1.1 Karaktärerna i den första översättningen

I den svenska översättningen från 1825 består huvudkaraktärerna av de två barnen, Lars och Stina samt en häxa. Som biroller nämns barnens föräldrar och syskon. Redan i översättningens första sats får läsaren reda på information om barnen:

- (17) Lars och Stina woro bror och syster, och woro ganska fattiga barn, ty deras föräldrar hade ännu flera barn, och hade sällan råd att låta dem äta sig mätte. (1825)

I exempel 17 får läsaren reda på att barnen heter Lars och Stina samt att de är syskon. I den tyska originalversionen heter barnen Hänsel och Gretel. Översättaren har med andra ord valt att ge barnen klassiska svenska namn. Vidare i exempel 17 berättas det att barnen tillhör en fattig familj där föräldrarna har många barn och inte har råd att låta alla äta sig mätta. I den tyska versionen från 1812 finns inga uppgifter om att föräldrarna skulle ha fler än två barn. I den tyska versionen får läsaren även veta att fadern arbetar som skogshuggare, men i översättningen nämns inte någonting om föräldrarnas yrke. I översättningen beskrivs inte föräldrarna närmare och de nämns endast två gånger i texten. Detta är en skillnad i jämförelse med originalet där modern beskrivs som elak och det kan även tolkas som så att modern saknar modersinstinkter eftersom hon vill lämna sina barn ensamma i skogen.

Gällande beskrivningen av häxan får läsaren veta att det är fråga om en liten och mycket gammal kvinna. Detta stämmer överens med det tyska originalet där häxan beskrivs som ”*eine kleine steinalte Frau*”, (sv. en liten uråldrig kvinna). En annan beskrivning av

häxan i den svenska översättningen skiljer sig från den tyska beskrivningen, detta belyses i exempel 18:

- (18) Die Alte aber war eine böse Hexe, die lauerte den Kindern auf, und hatte um sie zu locken ihr Brodhäuslein gebaut, und wenn eins in ihre Gewalt kam, da machte sie es todt, kochte es und aß es, und das war ihr ein Festtag. (1812)

Men Gumman war en otäck Trollpacka, som på allt sätt fiskade efter små barn, slagade dem och åt upp dem, ty för hwarje barn, som hon åt upp blef hon tre år yngre. På detta sätt hade hon blifwit mer än tusen år gammal. Men hon kunde endast få makt med sådana barn, som hon kunnat förföra till något ondt; öfwer alla andra hade hon ingen makt. (1825)

I den tyska versionen i exempel 18 berättas det att den gamla gumman i själva verket är en häxa som hade byggt brödhuset för att locka barn till sig. När barnen kom fram till hennes hus fångar hon dem och tillagar dem för att slutligen äta upp dem. Samma information framkommer i början av det svenska exemplet. Översättaren har däremot använt benämningen *trollpacka* istället för *häxa*, men de båda orden är synonymer (*svensk synonymordbok* 2015). Det som är annorlunda i den svenska översättningen är att häxan blir tre år yngre för varje barn hon äter, men hon kan bara äta upp dem som hon har lyckats lura att utföra ondskefulla handlingar. Detta betyder att barnen måste äta av hennes hus för att hon ska ha rätt att äta upp dem. Efter detta nämns även att hon inte får äta upp barnen om de inte först äter av hennes hus. Denna beskrivning nämns över huvud taget inte i den tyska versionen.

Gällande beskrivningar av karaktärernas känslor får läsaren reda på att Stina är mycket sorgsen eftersom hon tvingas göda sin bror så att trollpackan får äta upp honom. Det beskrivs att Stina gråter mycket och ofta. Denna beskrivning av Gretel finns även i den tyska versionen. En skillnad gällande häxan är att hon beskrivs som ledsen när Lars aldrig blir fet medan häxan i den tyska versionen uttrycker en sorts förundran över att Hänsel aldrig blir fet trots stora mängder mat. I översättningen beskrivs trollpackan även som ”förtorrkad och lätt” medan Stina beskrivs som stark. I originalet beskrivs häxan som ”leicht” (sv. lätt) men det nämns inte någonting om att Gretel skulle vara

stark på grund av allt arbete hon utfört de senaste veckorna i häxans hus. I slutet av den svenska översättningen nämns även att föräldrarna blir glada över att se barnen till skillnad från den tyska versionen där det endast är fadern som blir glad eftersom modern inte längre är i livet.

5.1.2 Intrigen

Intrigen i den första översättningen skiljer sig till stora delar från intrigen i det tyska originalet. I exempel 19 nedan berättas hur det går till när barnen går vilse i skogen:

- (19) En gång gingo de sålunda till skogen; men då woro smultrona ganska sällsynta. De begåfwo sig allt längre och längre in i den mörka skogen, och slutligen wißte de ej mer hwarest de woro eller hwarthän de skulle wända sig. (1825)

I den svenska översättningen beskrivs det att barnen själva ger sig ut i skogen för att leta efter smultron. Orsaken till att de går vilse är att de tvingas gå allt djupare in i skogen för att hitta smultron. I det tyska originalet är det däremot föräldrarna som för barnen djupt in i skogen och lämnar dem ensamma för att bli av med dem. Översättaren har valt att bearbeta texten och förändra sättet som barnen går vilse i skogen på. Det kan endast spekuleras i varför den svenska översättningen i så hög grad skiljer sig från originalet. Eventuellt kunde översättaren ha påverkats av den kritik som riktades mot bröderna Grimms sagosamlingar, att de var för brutala och våldsamma för barn (se avsnitt 2.1.2). Det som härefter sker i den tyska sagan, att barnen hittar hem och därefter blir utförda ytterligare en gång i skogen för att sedan inte hitta vägen hem, har alltså helt fallit bort från den svenska översättningen. I exempel 20 börjar översättningen ha vissa likheter med originalsagan:

- (20) Am dritten Tage gingen sie wieder bis zu Mittag, da kamen sie an ein Häuslein, das war ganz aus Brod gebaut und war mit Kuchen gedeckt, und die Fenster waren von hellem Zucker. (1812)

Då det nu redan var långt lidit på aftonen, plågades de af en förskräcklig ångest och grufwelig hunger. Men hastigt funno de en liten wacker hydda på en grön plats, och då de kommo dit, bestodo wäggarna af hwetebrödsdeg, taket war af äggpannkakor, fönsterrutorne af hwitt kandisocker och fönsterkarmarne af smålandsost. (1825)

En skillnad mellan de båda versionerna i exempel 20 är att det i den tyska versionen tar tre dagar innan barnen når fram till bröduset (siffran tre, se avsnitt 2.1) medan barnen i den svenska versionen når fram till huset redan samma kväll som de går vilse i skogen. I översättningen beskrivs det att barnen lider av en fruktansvärd ångest, detta finns inte med i den tyska versionen, men det kan eventuellt läsas mellan raderna. I den svenska översättningen är häxans hus mer utförligt beskrivet än i den tyska versionen. I översättningen kommer barnen fram till en ”wacker hydda på en grön plats” detta finns inte med i originaltexten där det endast beskrivs att barnen kommer fram till *ein Häuslein* som enligt den tyska ordboken *Duden* betyder ungefär ”ett litet hus” (*Duden* 2013). Den svenska översättaren har översatt *Häuslein* till *en liten hydda*. Enligt *Svenska Akademiens ordbok* beskrivs en *hydda* som ett enkelt hus som består av till exempel jord eller bräddor. Det sägs att hyddan användas av exempelvis naturfolk och det anses vara fråga om enkla byggnader. (SAOB 2014)

Vidare i exempel 20 berättas det i den svenska versionen att den lilla hyddans väggar består av vetebrodsdeg, taket av äggpannkakor, fönsterrutorna av vitt kandisocker och fönsterkarmarna av smålandsost. I den tyska versionen sägs det att huset är gjort av *Brod* (sv. bröd) och täckt med *Kuchen* (sv. kaka/tårta) och fönstren består av *hellem Zucker* (sv. ljus socker). Det som skiljer sig mellan översättning och original är att fönsterkarmarna består av smålandsost. *Hellem Zucker* har översatts med *kandisocker*. Enligt *Nordisk familjebok* (2015) härstammar kandisockret från Indien och det består av renat socker i bruna klumpar och är även känt under beteckningen bröstsocker. Den svenska versionen är bearbetad för att passa den sverigesvenska läsekretsen. Äggpannkakor, smålandsost, vetebrodsdeg och kandisocker var förmodligen något som den sverigesvenska läsekretsen på 1800-talet kände till. Speciellt benämningen

smålandsost visar att översättaren verkligen har tänkt på sin målgrupp. Exempel 21 nedan visar även att det finns likheter i intrigen mellan översättning och original:

- (21) Hänsel hatte, schon ein gut Stück vom Dach und Gretel schon ein paar runde Fensterscheiben gegessen, und brach sich eben eine neue aus, da hörten sie eine feine Stimme, die von innen herausrief: (1812)

De hungriga barnen frågade icke efter vilken huset tillhörde, och om de hade lof att äta deraf, utan emedan de woro så hungriga, bröto de löst hwad de kunde och åto. Men detta skulle hafwa kunnat aflöpa rätt olyckligt för dem. Ty då de som bäst bröto löst en fönsterruta av socker, hörde de likasom någon hade sjungit med en fin röst. (1825)

I exempel 21 stämmer den första meningen i den svenska översättningen bra ihop med den information som berättades om häxan i avsnitt 5.1.1. Barnen utför en ondskefull handling genom att äta av huset utan att be om lov och därför kan häxan så tillfångata och äta upp barnen. Detta nämns inte i den tyska versionen. I detta fall kunde man även tänka sig att den svenska sagan fungerar som uppfostring, vilket var en av barnlitteraturens främsta uppgifter för några århundraden sedan (se kapitel 2). Om barnet gör något det inte borde kan det sluta illa.

Den resterande delen av exempel 21 består av liknande händelser i de båda versionerna. Det beskrivs bland annat i båda versionerna att barnen bryter loss en bit av fönstret för att äta samt att de därefter hör en röst. Satsen *da hörten sie eine feine Stimme* har översatts till *hörde de likasom någon hade sjungit med en fin röst*. Det tyska ordet *fein* har flera betydelser, men i detta fall torde det enligt *Duden* (2013) stå i betydelsen ”leise” (sv. låg/svag) och ”zart” (sv. späd/bräcklig) (*Norstedts* 2008). Som exempel i *Duden* ges satsen ”er hörte ein feines Stimmchen”. Det som skiljer de svenska och tyska versionerna åt är att barnen i den svenska versionen hör att rösten på sätt och vis sjungs fram. Att sjunga något med fin röst kan tolkas som något positivt om fin innehar betydelsen ”vacker”, men enligt *SAOB* 2014 kan fin även på svenska användas i betydelsen ”ringa, knapp och klen”. Ordboken berättar dock att det är ett ovanligt uttryckssätt i modern svenska och de exempel som ges härstammar alla från 1800-talet. En annan likhet som finns mellan original och översättning ses i exempel 22:

- (22) [...] faßte beide an der Hand und führte sie in ihr Häuschen. Da ward gutes Essen aufgetragen, Milch und Pfannkuchen mit Zucker, Aepfel und Nüsse, und dann wurden zwei schöne Bettlein bereitet, da legten sich Hänsel und Gretel hinein, und meinten sie wären wie im Himmel. (1812)

Då de nu kommo in, gaf Gumman dem nötter och äpplen, mjölk och hwetebröd och dertill godt win. Då blefwo barnen ganska glade och kände sig derefter rätt trötte. Gumman hade redan tillredt åt dem twenne mjuka sängar, hwarest de lade sig och sofwo rätt godt. (1825)

Exempel 22 visar att översättaren inte har valt en ord-för-ord översättning. I detta exempel har översättaren valt att bearbeta originalet och göra en översättning anpassad för den svenska läsekretsen. I originalet får barnen mjölk och pannkakor med socker och de får även äpplen och nötter. I översättningen får barnen nötter, äpplen och vetebröd med mjölk och även vin. Översättaren har valt att byta ut pannkakorna till vetebröd och hen har även tillagt att barnen fick dricka ett gott vin. Att barnen fick dricka alkohol var inte ovanligt i äldre tider under 1700- och 1800-talet då människor i alla åldrar drack alkohol (Empirisällskapet 2015). I översättningen nämns det att *blefwo barnen ganska glade och kände sig derefter rätt trötte*, detta finns inte i den tyska versionen, dock kan det tolkas som att det går att läsa mellan raderna i den tyska versionen. Äter en person mycket mat blir den personen ofta trött efteråt. Både i originalet och i översättningen har gumman förberett varsin bekväm säng åt barnen som de får sova i.

Den sista delen av satsen *und meinten sie wären wie im Himmel* har översatts till *hwarest de lade sig och sofwo rätt godt*. Denna översättning kan tänkas ha en mindre positiv konnotation än originalet. I originalet uttrycks det att barnen är så nöjda att det känns som att de vore i himlen, emedan barnen i översättningen sov rätt gott. Här finns det en viss skillnad. Översättaren har av någon anledning valt att nedtona ordet *himmel* och istället berätta om sömnens kvalité, eftersom *himmel* förmodligen kan väcka både positiva och negativa konnotationer (känslvärden) hos läsaren. *Himmel* kan enligt *svensk synonymordbok* (2015) användas bland annat i uttrycket ”vara i sjunde himlen”, vilket betyder att man är mycket lycklig.

Den svenska versionen fortsätter med att häxan stänger in Lars i en bur och tvingar Stina att tillreda mat åt honom. Detta överensstämmer med originalsagan vilket kan ses i exempel 23:

- (23) Sie packte Hänsel und steckte ihn in einen kleinen Stall [...]Das Gretel aber schüttelte sie und rief: »steh auf, du Faulenzerin, hol Wasser und geh in die Küche und koch gut zu essen, dort steckt dein Bruder in einem Stall, den will ich erst fett machen, und wann er fett ist, dann will ich ihn essen, jetzt sollst du ihn füttern.«

[...] uppsteg den elaka käringen och stängde in goßen i en jernbur, derpå väckte hon Stina och sade: Upp med dig, Tjufunge! gör upp eld, gå efter watten och sätt på grytan. Din bror har jag redan satt in i jernburen, der skall du fodra honom, tils han blifwer dugtigt fet, då jag skall slagta honom.

I exempel 23 berättas det i båda versionerna att häxan stänger in pojken i en bur och därefter väcker hon Gretel/Stina och kallar henne för *Faulenzerin/Tjufunge*. Flickan uppmanas att hämta vatten och koka mat åt sin bror som är tillfångatagen. I båda versionerna säger häxan att hon ska göda pojken tills han är riktigt fet och då ska hon äta upp honom. Tidsförloppet stämmer också överens mellan de båda versionerna. Det nämns i båda versionerna att det tar fyra veckor innan häxan bestämmer sig för att äta upp barnen. Både i översättningen och i originalsagan finns den omtalade episoden med brödspaden:

- (24) [...] so setz dich auf das Brett, so will ich dich hineinschieben, da kannst du darin herumgehen und nachsehen. [...]Und die Alte setzte sich auf das Brett, und weil sie leicht war, schob sie Gretel hinein so weit sie konnte [...] (1812)

Sätt dig på brödspaden, så skall jag lyfta upp den och då kan du gå in i ugnen och se om brödet är gräddadt. [...] Gumman måste nu göra det förut, för att wisa henne, och satte sig derföre på brödspaden. [...]Stina sköt henne långt in i ugnen [...] (1825)

I exempel 24 berättas i den tyska versionen hur häxan uppmanar Gretel att sätta sig på brödspaden och för att därefter skjuta in henne i ugnen. Gretel ber sedan häxan att visa henne hur hon ska göra, vilket leder till att häxan själv sätter sig på brödspaden och

knuffas in i ugnen. Den svenska versionen i exempel 24 innehåller i princip samma händelse. Stina uppmanas att sätta sig på brödspaden så att häxan kan knuffa in henne i ugnen. Men även i denna version tvingas häxan visa Stina hur hon ska göra, vilket gör att Stina kan knuffa in häxan i ugnen. Vidare berättas det i både original och översättning att häxan brinner upp inne i ugnen och att Gretel/Stina skyndar sig att släppa ut brodern ur buren. Samtidigt upptäcker de att häxans hus är fullt med pärlor och ädelstenar som de plockar på sig och tar med hem för att sedan leva lyckliga i alla sina dagar.

5.1.3 Syntaktiska drag.

Den första skillnaden som kan iaktas gällande textens utformning mellan original och översättning är att översättningen innehåller mycket få repliker, endast sex stycken till skillnad från originalet som innehåller 28 repliker. Skillnaden torde bero på att originalet är längre än översättningen, och av de delar som går att jämföra med originalet finns det liknande repliker på samma ställe i översättning och original. Ett exempel på liknande repliker i original och översättning är exempel 25:

(25) »ei, ihr lieben Kinder, wo seydt ihr denn hergelaufen, kommt herein mit mir, ihr sollts gut haben« (1812)

Ack, stackars barn! Säkert ha ni gått vilse: kom in till mig, skola ni få något till bästa. (1825)

I både original och översättning berättas i exempel 25 hur häxan förbarmar sig över de stackars barnen som har gått vilse och hon bjuder in dem i sitt hus. Gällande kommateringen i denna sats kan nämnas att översättaren har använt en liknande meningsuppbyggnad som i originalet, *ei* följs av ett kommatecken på samma sätt som *ack* efterföljs av ett kommatecken i översättningen. Därefter har översättaren valt att betona hur synd häxan tycker om de stackars barnen och valt att sätta ut ett utropstecken istället för ett kommatecken. I översättningen finns även ett kolon, som kunde beteckna att häxan inleder en ny sats och därefter har ett kommatecken satts ut på samma ställe i

översättningen som i originalet. Den svenska översättningen avslutas med en punkt emedan det inte finns någon punkt i det tyska originalet.

Tidskriften *Språkbruk* tar upp några regler för kommateringen i svenskan och menar bland annat att kommateringen i modern text används främst för att underlätta läsningen av en text, medan det förr i tiden mer hade att göra med markeringen av olika grammatiska strukturer. Svenskan sägs vara ett av de språk som använder sig av en så kallad tydlighetskommatering. *Språkbruk* nämner några regler för kommatering som nämns i *Svenska skrivregler*. När en huvudsats skiljer sig från resten av satsen kan ett kommatecken sättas ut efter följande ord: utan, och, eller, men. Ett annat område där man kan använda kommatecken är när man vill tillföra någon speciell information i en sats. De rekommenderar även att inte sätta ut komma före fullständig bisats eller om satsen innehar samma satsdel. De rekommenderar även att man inte ska sätta ut kommatecken i korta satser. (*Språkbruk* 2002)

Eftersom översättningen härstammar från 1825 är det fråga om en äldre text och då texten skrevs var de svenska kommateringsreglerna annorlunda än kommateringsreglerna från 2000-talet. Gällande meningsbyggnad och kommatering kan konstateras att översättningen i hög grad följer samma mönster som originaltexten, i alla fall på de ställen i texterna som liknar och går att jämföra med varandra. Det finns dock exempel där meningsbyggnaden skiljer sig åt från originalet:

- (26) Da ward gutes Essen aufgetragen, Milch und Pfannkuchen mit Zucker, Aepfel und Nüsse, und dann wurden zwei schöne Bettlein bereitet, da legten sich Hänsel und Gretel hinein, und meinten sie wären wie im Himmel. (1812)

Då de nu kommo in, gaf Gumman dem nötter och äpplen, mjölk och hwetebröd och dertill godt win. Då blefwo barnen ganska glade och kände sig derefter rätt trötte. Gumman hade redan tillredt åt dem twenne mjuka sängar, hwarest de lade sig och sofwo rätt godt. (1825)

I exempel 26 består den tyska versionen av en enda mening med sammanlagt fyra kommatecken. Meningen *Då blefwo barnen ganska glade och kände sig derefter rätt trötte*, finns inte i originalet så den kan eventuellt vara en orsak till att översättaren har

valt att dela in den tyska meningen i flera kortare meningar på svenska. I den svenska versionen är texten indelad i tre meningar. Det kunde eventuellt tolkas som att översättaren har följt kommateckningsreglerna och valt att sätta ut punkt för att motverka att meningen blir alldeles för lång. I översättningen finns det ställen där översättaren har valt att förkorta den långa tyska meningen i originalet och skapa fler, kortare meningar på svenska. Men det är också ett flertal ställen där översättaren har valt att sätta ut kommatecken på liknande sätt som i originalet. I originalet finns även ett ordrim som översättaren har översatt på följande sätt:

(27) knuper, knuper, kneischen! Wer knupert an meinem Häuschen! (1812)

Knasper knasper, knitt; Hwem knaspar huset mitt. (1825)

Exempel 27 visar att ordrimmet "*knuper, knuper, kneischen! Wer knupert an meinem Häuschen!*" har översatts till "*Knasper knasper, knitt; Hwem knaspar huset mitt*". Gällande ordlekar och ordrim beskrevs i avsnitt 3.2 att översättaren oftast strävar efter att hitta ett passande rim på målspråket, även fast den semantiska betydelsen inte är den samma. I detta fall har översättaren lyckats hitta på en svensk variant som liknar det tyska originalet. Både i den tyska och i den svenska versionen finns det alliteration, som enligt SAOL (2015) beskrivs som begynnelse-ord, där flera ord i en sats börjar på exempelvis samma bokstav. I detta fall har översättaren lyckats komma på alliteration på samma bokstav som i originalet. *Knuper, knuper kneischen* har på svenska blivit till *Knasper knasper, knitt*. I detta fall är det alliteration för att begynnelsebokstaven är K i alla ord. Översättaren har även lyckats att hitta på ett rim på samma ställe som i originalet där *kneischen* har rimmats vid *Häuschen*. I översättningen rimmars *knitt* med *mitt*.

5.1.4 Sammanfattning

De största skillnaderna mellan karaktärerna i översättningen från 1825 och originaltexten från 1812 är bland annat att barnen i den svenska versionen har döpts till Lars och Stina. Det beskrivs även att de har flera syskon och att de brukar plocka smultron i skogen till skillnad från originalet där det inte står något om vare sig syskon

eller smultron. (Se exempel 17) När det gäller de övriga karaktärerna i översättningen beskrivs häxan på liknande sätt i översättning och original. (Se exempel 18) Det som skiljer sig åt mellan original och översättningen är däremot beskrivningen av föräldrarna. I översättningen nämns inget om föräldrarnas yrke, men däremot blir både modern och fadern glada att se sina barn när de slutligen kommer hem. Modern i originalet beskrivs även som elakare än modern i översättningen. För övrigt kan nämnas att modern i originalet har en mycket mer framträdande roll eftersom föräldrarna endast nämns två gånger i översättningen.

Gällande intrigen i översättningen är det barnen själva som går vilse i skogen medan det i originalet är föräldrarna som medvetet för ut dem i skogen för att bli av med dem. (Se exempel 19) Översättningen är för övrigt mycket kortare, 894 ord jämfört med originalet som är 1959 ord. Det som främst gör originalet längre är att föräldrarna för ut barnen två gånger i skogen och det beskrivs hur barnen planerar att göra för att hitta vägen hem. Vidare händer samma saker i översättning och original och sagan slutar även på liknande sätt. En skillnad i slutet av sagan är att i originalet har modern dött innan barnen hittar hem, medan båda föräldrarna lever i översättningen.

De skillnader som finns i syntaktiska drag mellan översättning och original är att replikerna är färre i översättningen, vilket är naturligt med tanke på att den svenska översättningen har färre antal ord. De repliker som går att jämföra de båda versionerna emellan innehåller liknande utformning och innehåll. Kommateringen och meningsbyggnaden skiljer sig inte nämnvärt åt mellan den svenska och tyska versionen. (Se exempel 25 och 26) Översättaren har ganska långt låtit sig påverkas av den tyska kommateringen, men det finns även avsnitt där meningarna har gjorts kortare och kommatecken har avlägsnats i översättningen. Ordrimmet som finns i den tyska versionen har fått en svensk motsvarande översättning där orden rimmar på samma sätt som i originalet. (Se exempel 27)

5.2 Två översättningar av utgåvan 1857

Den svenska översättningen från 1883 är gjord av Ernst Lundquist medan översättningen från 1963 är gjord av Britt G. Hallqvist. Det finns uppgifter som anger att båda översättarna har använt sig av den tyska versionen från 1857, det vill säga två olika översättare har använt sig av samma källtext. (Se avsnitt 1.2) Den tydligaste skillnaden mellan de båda översättningarna är språket, vilket inte är överraskande med tanke på att den ena översättningen publicerades 80 år före den andra. Längden skiljer sig även åt mellan de båda översättningarna. Källtexten har 2643 ord, översättningen från 1883 har 2761 ord medan översättningen från 1963 har 2461 ord. Med andra ord finns det 118 fler ord i översättningen från 1883 än i originalet.

Mängden ord i översättningen tyder på att översättaren förmodligen inte har gjort många utelämnings utan hållit sig nära källtexten och gjort några tillägg. Däremot är översättningen från 1963 kortare än originalet, 182 ord kortare. Detta tyder på att översättaren har gjort utelämnings i texten. De båda översättningarna har analyserats i enlighet med Ingos modell för tillägg och utelämnings i översättningar (diskuteras i avsnitt 3.3). Tilläggen delas in i semantiska tillägg och explicitgörande tillägg medan utelämningsarna delas in i semantiska utelämnings och implicitgörande utelämnings. I min undersökning finns dock inga exempel på semantiska tillägg, vilket betyder att jag har utelämnat den kategorin ur analysen.

Tabell 2. Antal tillägg och utelämnings i översättningarna

	Övers. 1883	Övers. 1963	Totalt
Explicitgörande tillägg	56	13	69
Semantiska utelämnings	-	3	3
Implicitgörande utelämnings	8	25	33

I tabell 2 beskrivs antalet tillägg och utelämnings i översättningarna. Vid en närmare jämförelse av källtexten med de båda översättningarna kan konstateras att gällande tilläggen är det de explicitgörande tilläggen som är de vanligaste och gällande utelämningarna är det de implicitgörande utelämningarna som är vanligast förekommande. I översättningen från 1883 har jag inte hittat några exempel på semantiska tillägg, men däremot 56 exempel på explicitgörande tillägg. Det finns inte heller några semantiska utelämnings i denna översättning och endast åtta exempel på implicitgörande utelämnings.

I översättningen från 1963 finns det inga semantiska tillägg, men 13 explicitgörande tillägg. Gällande semantisk utelämning finns det tre exempel på detta och 25 exempel på implicitgörande utelämnings. I båda översättningarna finns det även satser som har skrivits om, men där information varken har lagts till eller utelämnats. Det handlar om att informationen i översättningarna uttrycks på ett annorlunda sätt jämfört med i originalet. Ett exempel på omskrivning är följande översättning gjord av Hallqvist 1963: *ich will uns schon helfen* har översatts till *Jag ska nog finna en utväg*. I den tyska versionen uttrycker personen att *han ska hjälpa dem*, medan det i översättningen står *att jag ska finna en utväg*. Detta kan tolkas som att personen ”hjälp dem” genom att finna en utväg. Sådana exempel har exkluderats ur analysen.

5.2.1 Explicitgörande tillägg

I de båda översättningarna finns det sammanlagt 69 explicitgörande tillägg, 56 stycken i översättningen från 1883 och 13 stycken i översättningen från 1963. Tilläggen har räknats så att om de förekommer på olika ställen i en sats eller mening räknas det som två tillägg, exempel på detta: *„das Bübchen hieß Hänsel und das Mädchen Gretel.“* har översatts till *Gossen hette lille Hans, och flickan hette lilla Greta*. I detta exempel förekommer tilläggen lille och lilla och det har jag räknat som två tillägg. Orsaken till att det i Lundquists översättning från 1883 finns fler tillägg än i Hallqvist översättning är att han har valt att kalla barnen för lille Hans och lilla Greta. Man skulle kunna tro att tilläggen av lille/lilla i namnen skulle tillhöra själva förnamnen på barnen men eftersom

barnen tilltalas som endast Hans eller Greta på flera ställen har jag valt att tolka det som tillägg.

Tabell 3. Frekvensen av lille/lilla i översättningen från 1883

Lille Hans	35
Lilla Greta	16
Hans	4
Greta	16
Hans och Greta	5
Lille Hans och lilla Greta	2

Tabell 3 visar att Greta omtalas utan lilla före sitt namn lika många gånger som hon omnämns som lilla Greta. Hans omtalas som lille Hans 35 gånger medan han omtalas som endast Hans 4 gånger. Hans och Greta tillsammans omnämns 5 gånger och Lille Hans och Lilla Greta omnämns 2 gånger. Tabellen är ett bevis på att lille och lilla kan tolkas som tillägg eftersom de inte förekommer framför barnens namn varje gång de nämns. Det finns få exempel på övriga explicitgörande tillägg i texten, de flesta av tilläggen har att göra med lille Hans och lilla Greta. I översättningen från 1963 finns det fler tillägg som är lite annorlunda.

Jag ger exempel på tre stycken explicitgörande tillägg från vardera översättningen. Först presenteras och diskuteras tre exempel ur den äldre översättningen och därefter tre exempel ur den nyare översättningen.

- (28) Hänsel bückte sich und steckte so viele in sein Rocktäschlein, als nur hinein wollten. Dann ging er wieder zurück, sprach zu Gretel: (1857)

Lille Hans bockade sig ned och stoppade så många av dem i sin lilla ficka som gick ner. Sedan gick han in igen, och sade till lilla Greta: (1883)

I exempel 28 finns det i den svenska översättningen sammanlagt tre tillägg. Översättaren har valt att tillägga *lille* framför Hans och *lilla* framför Greta. I denna sats

har även ordet *lilla* tillagts framför *ficka*. Detta har tolkats som explicitgörande tillägg eftersom de inte förändrar betydelsen i översättningen. I den tyska texten vet läsaren att Hänsel och Gretel är barn, det står utskrivet i början av sagan. Översättaren har valt att förtydliga att det är frågan om små barn och därför tillagt *lille/lilla* på flertalet ställen i texten. Gällande tillägget av *lilla* framför *ficka* är det också något som kan läsas mellan raderna i den tyska texten. Barn är små och därför har de också små kläder, men översättaren har valt att förtydliga att det är fråga om en liten ficka.

- (29) [...] siehst du wohl, ich könnte selbst hinein”, krabbelte heran und steckte den Kopf in den Backofen. (1857)

[...] ser du väl, jag kan ju själv komma in!” Därmed linkade häxan fram och stack in huvudet i bakugnen. (1883)

I exempel 29 finns ett av de få exempel på tillägg som inte har med lille Hans eller lilla Greta att göra. I detta exempel har Lundquist valt att skapa en ny mening efter repliken istället för att använda sig av ett kommatecken som i den tyska versionen. Lundquist har gjort två tillägg: *därmed* samt *vem som linkade fram till ugnen*, alltså *häxan*. Betydelsen i översättningen förändras inte vid jämförelse med det tyska originalet. Det är endast skrivet på ett annorlunda sätt i översättningen. I den tyska versionen får läsaren reda på att det är häxan som kravlar fram till ugnen, eftersom det före exemplets början framkommer att det är häxan som uttalar repliken.

- (30) Mein Märchen ist aus, dort lauft eine Maus, wer sie fängt, darf sich eine große große Pelzkappe daraus machen. (1857)

Nu är sagan till ända, jag kan flera kanhända, där springer en råtta, hon kan komma till måtta, den som fångar henne, han får göra sig en stor, stor pälsmössa av hennes skinn. (1883)

Exempel 30 är den allra sista meningen både i originalet och i översättningen. Det första som kan noteras är att översättningen är längre än den tyska versionen och att det finns två tillägg som inte finns i originalet. Orsaken till att jag har valt att tolka detta som ett explicitgörande tillägg och inte ett semantiskt tillägg är att det inte förändrar själva sagans innehåll. Denna sista mening är bara sagans slutrim och Hallqvist (1963) har

exempelvis helt lämnat bort detta slutrim, även i andra nyare översättningar har detta slutrim helt utelämnats. I exempel 30 har Lundquist valt att tillägga: *jag kan flera kanhända* samt *hon kan komma till måtta*. Dessa satser har eventuellt lagts till för att få en mer rimmande översättning. Lundquist har för övrigt översatt det tyska ordet *Maus* till *råtta*. Enligt *Norstedts* (2008) har *Maus* betydelsen *mus*. Lundquist har förmodligen valt att byta ut mus till råtta för att helt enkelt få satsen att rima med *måtta*. Förutom de båda tilläggsatserna fyller slutet samma funktion som i originalet.

Följande tre exempel på tillägg kommer från den nyare översättningen:

(31) [...] stand oft still und warf ein Bröcklein auf die Erde. (1857)

[...] stannade ofta och kastade den ena smulan efter den andra på marken.
(1963)

I exempel 31 har Hallqvist valt att översätta *ein Bröcklein* till *den ena smulan efter den andra*. Även om det i den tyska versionen står *ein Bröcklein* (sv. en brödsmla) kan läsaren läsa mellan raderna att det är fråga om flera brödsmlor som kastas med jämna mellanrum. Detta eftersom det i originalet före detta exempel berättas att Hänsel smular sönder sitt brödstycke i fickan medan de går. Hallqvist har valt att förtydliga detta i den svenska översättningen och har därför skrivit ut att Hans kastar *den ena smulan efter den andra* längs med vägen.

(32) [...] das schmeckt süß. (1857)

[...] det är sött och gott. (1963)

I exempel 32 har Hallqvist valt att först och främst byta ut det tyska ordet *schmecken* som betyder *att känna smaken av något/smaka på något* *Norstedts* (2008), till *det är*. Hallqvist har även valt att istället för att endast skriva sött även tillägga *och gott*. Detta exempel handlar om att Hans och Greta har kommit fram till häxans stuga och före det angivna exemplet uppmanar Hans Greta att smaka på fönstret. Den svenska översättningen *sött och gott*, kan räknas vara en 'kollokation', en kollokation är sådana ord som ofta används tillsammans (*Nationalencyklopedin* 2015). När man skriver in

”sött och gott” i sökmotorn *Google* får man 71 200 resultat, vilket stärker teorin om att sött och gott kan uppfattas som två ord som ofta förekommer tillsammans och kan vara ett av skälen till att Hallqvist har valt att tillägga *och gott* i sin översättning. Betydelsen i översättningen har inte förändrats i och med tillägget, eftersom det som är sött ofta uppfattas vara gott, särskilt barn tycker om den söta smaken. Det sista exemplet på explicitgörande tillägg är exempel 33:

(33) [...] und als sie glücklich drüben waren und ein Weilchen fortwanderten
[...] (1857)

[...] och när de båda lyckligt och väl hade kommit över sjön och sedan
vandrat en stund [...] (1963)

I exempel 33 har Hallqvist valt att göra tre stycken små tillägg i sin översättning. *Sie* har översatts till *de båda*, som syftar på barnen. *Glücklich* har översatts till *lyckligt och väl* och *drüben waren* har översatts till *hade kommit över sjön*. Tilläggen i denna sats är *båda*, *och väl* samt *sjön*. Ingen av dessa tilläggsord förändrar huvudbetydelsen i satsen, det är bara fråga om tillägg av småord som snarare får den svenska texten att flyta på bättre än om de inte skulle finnas med i texten. Att Hallqvist har valt att lägga till *sjön* och inte bara skriva att de hade tagit sig över förtydligar innehållet i den svenska översättningen.

5.2.2 Utelämningar

Gällande utelämningar i de båda texterna kan det konstateras att det finns flest utelämningar i Hallqvists översättning från 1963, där finns det tre stycken semantiska utelämningar och 25 stycken implicitgörande utelämningar. I Lundquists översättning från 1883 finns det inga exempel på semantiska utelämningar och åtta exempel på implicitgörande utelämningar. I de båda översättningarna sammanlagt finns det 36 stycken utelämningar. I underavsnitt 5.2.2.1 presenterar jag de tre semantiska utelämningarna från Hallqvists översättning och i underavsnitt 5.2.2.2 presenterar jag sammanlagt sex stycken exempel på implicitgörande utelämningar, tre från vardera översättning.

5.2.2.1 Semantiska utelämningar

Det första exemplet på semantisk utelämning i översättningen från 1963 finns i exempel 34:

- (34) Sei getrost, liebes Schwesterchen, und schlaf nur ruhig ein, Gott wird uns nicht verlassen, und legte sich wieder in sein Bett. (1857)

Trösta dig kära syster, och sov lugnt! Gud överger oss inte. (1963)

I exempel 34 har Hallqvist utelämnat satsen *und legte sich wieder in sein Bett*, vilket på svenska kan översättas ungefär som *och så lade han sig ner i sin säng*. I den svenska översättningen får läsaren inte reda på att Hans efter att ha tröstat sin syster lägger sig ned i sängen och somnar. Det kunde eventuellt läsas mellan raderna i översättningen, men jag har valt att tolka det som information som går förlorad i översättningen. Följande exempel på semantisk utelämning finns i exempel 35:

- (35) Die Alte hatte sich nur so freundlich angestellt, sie war aber eine böse Hexe, die den Kindern auflauerte, und hatte das Brothäuschen bloß gebaut, um sie herbeizulocken. Wenn eins in ihre Gewalt kam, machte sie es tot, kochte und aß es, und das war ihr Festtag. (1857)

Men gumman låtsades bara vara snäll. I själva verket var hon en elak häxa som lurade barn och hade byggt pepparkakshuset för att locka dem till sig. (1963)

I exempel 35 har Hallqvist utelämnat hela den sista meningen i det tyska exemplet, *Wenn eins in ihre Gewalt kam, machte sie es tot, kochte und aß es, und das war ihr Festtag*. Som på svenska ungefär kan översättas till: *När ett barn kom i hennes närhet, dödade hon det, kokade och åt upp det, och det var en festdag för henne*. Att denna mening har utelämnats kan ha flera orsaker. Det kan vara så att översättaren ansåg att det inte passar för hennes målgrupp att berätta att häxan först dödar ett barn, sedan kokar det och därefter äter upp det. Visserligen framkommer det senare i sagan att häxan har för avsikt att äta upp både Hans och Greta. Det kan också vara så att Hallqvist helt enkelt inte vill betona häxans hemska sida och väljer därför att inte ge en lika detaljerad beskrivning av henne. Häxans hemska sida betonas tydligare i den tyska

versionen, eftersom det uttryckligen står att hon slaktar och äter upp barnen I den tyska versionen beskrivs det att det är häxans *Festtag* (sv. festdag) då hon får äta upp ett barn. Ett tredje alternativ till varför denna sats har utelämnats från översättningen kan vara så att Hallqvist har fått instruktioner från bokförlaget om att ta bort den och ge mindre detaljer om häxans mörkare sida. Informationen har utelämnats, vilket leder till att den svenska översättningen får en annorlunda ton. Det sista exemplet på semantisk utelämning i översättningen är exempel 36:

- (36) Mein Märchen ist aus, dort lauft eine Maus, wer sie fängt, darf sich eine große große Pelzkappe daraus machen. (1857)

Denna mening har helt utelämnats från den svenska översättningen från 1963. Orsaken till att jag räknar detta som en semantisk utelämning i Hallqvists översättning är att hon har utelämnat hela meningen. Utelämningen förändrar inte själva sagans budskap och innehåll, men den sista slutklämman har lämnats bort, vilket leder till att den finns en skillnad i sagans slut vid en jämförelse av den tyska och svenska versionen. Direkt översatt till svenska lyder satsen ungefär: *min saga är nu slut, där springer en mus, den som fångar henne, får göra sig en stor stor pälsmössa av henne*. Se exempel 30 för att jämföra med Lundquists översättning av denna mening.

5.2.2.2 Implicitgörande utelämningar

Gällande utelämningarna är det de implicitgörande utelämningarna som är de vanligast förekommande. Först presenterar och diskuterar jag tre exempel från Lundquists översättning (1883) och därefter tre exempel från Hallqvists översättning (1963). Det första exemplet på implicitgörande utelämning i Lundquists översättning finns i exempel 37:

- (37) Da schien der Mond ganz hell, und die weißen Kieselsteine, [...] (1857)

Månen sken klart och de vita kiselstenarna [...] (1883)

Analysexempel 37 utspelar sig när Hans går ut på gården för att hitta på ett sätt för barnen att ta sig hem igen efter att föräldrarna har fört in dem i skogen. I exemplet har

Lundquist gjort två utelämningar i sin översättning eftersom han har utelämnat orden: *Da* och *ganz*. De båda tyska orden som har utelämnats fungerar främst som utfyllnadsord i den tyska satsen för att göra den mer flytande. Satsens huvudbetydelse påverkas inte av att de båda orden har utelämnats i översättningen och det är ingen väsentlig information som går förlorad. Det andra exemplet ur Lundquists översättning där det finns en implicitgörande utelämning är exempel 38:

(38) Und weil sie die Schläge der Holzaxt hörten [...] (1857)

Och som de hörde yxan [...] (1883)

I exempel 38 förekommer det två utelämningar, Lundquist har utelämnat *die Schläge* (sv. slagen) och att det är fråga om en *Holzaxt* (sv. träyxa). Detta exempel förekommer i samband med att det berättas att fadern har knutit fast en trädgren i ett träd för att den i vinden ska simulera slag av en yxa. I den svenska översättningen kan läsaren läsa mellan raderna att det är slagen av yxan som barnen hör. Lundquist har valt att endast skriva att de hörde en yxa, det är med andra ord upp till läsaren själv att räkna ut att det är slagen av yxan som hörs. Lundquist har även utelämnat att det är frågan om en träyxa. Ingen av utelämningarna påverkar betydelsen i den svenska översättningen. Det sista exemplet på implicitgörande utelämning från Lundquists översättning finns i exempel 39:

(39) “Der Wind, der Wind, Das himmlische Kind” (1857)

”Det är bara blåsten!” (1883)

Den tyska repliken i exempel 39 får häxan till svar när hon frågar vem det är som knapar på hennes hus. I den tyska versionen har bröderna skapat ett rimmande svar från barnen där *Wind* förekommer två gånger och dessutom rimmar med det sista ordet i satsen *Kind*. *Kind* betyder enligt *Norstedts* (2008) *barn*. I detta fall har Lundquist valt att frångå rimmet och göra en omskrivning istället. När det gäller ordrim och ljudmåleri uppmanar Ingo (se avsnitt 3.2) att översättaren istället för att fokusera på den semantiska betydelsen ska fokusera på att skapa ett uttryck som också rimmar på

liknande sätt i måltexten eller att helt enkelt skriva om det utan rim. I detta fall har Lundquist frångått rimmet och gjort en omskrivning av repliken på svenska.

Orsaken till att jag inte räknar detta vara en semantisk utelämning är att det i översättningen framkommer att det är blåsten. Jag bedömer att ungefär samma information framkommer i den svenska översättningen, skillnaden är hur informationen framkommer med en rimmande sats i den tyska versionen och en omskriven sats utan rim i den svenska översättningen.

Följande tre exempel på implicitgörande utelämnningar kommer från Hallqvists svenska översättning från 1963. Av de 25 exempel på implicitgörande utelämnningar som hittats i översättningen har jag valt att diskutera de tre där det är störst skillnad mellan original och översättning. I de exempel som har excerperats men inte analyserats närmare i avhandlingen är det oftast fråga om att endast ett eller två ord har lämnats bort. Det första exemplet på implicitgörande utelämning i Hallqvists översättning finns i exempel 40:

- (40) Hänsel aber hatte nicht nach dem Kätzchen gesehen, sondern immer einen von den blanken Kieselsteinen aus seiner Tasche auf den Weg geworfen. (1857)

Men Hans hade inte tittat efter katten utan kastat blanka kiselstenar på vägen. (1963)

I exempel 40 har Hallqvist valt att översätta *immer einen von den blanken Kieselsteinen aus seiner Tasche* till *blanka kiselstenar*. Hon utelämnar att Hans tar stenarna ur sin ficka och kastar dem efter sig med jämna mellanrum. Detta kan anses vara något som Hallqvist anser att läsaren kan läsa mellan raderna utgående ifrån det som tidigare berättats, att Hans på natten hade gått ut för att samla kiselstenar och stoppat dem i sin ficka. Jag anser att denna information som går förlorad inte påverkar sagans betydelse i översättning och att samma information framkommer i de båda versionerna, skillnaden är att läsarna av den svenska översättningen får läsa mera mellan raderna.

- (41) [...] und die Alte, die trübe Augen hatte, konnte es nicht sehen und meinte, es wären Hänsels Finger, (1857)

[...] och gumman som såg dåligt, trodde att det var ett finger [...] (1963)

Exempel 41 utspelar sig efter att det berättas att Hans istället för sitt finger sträckte ut ett avgnagt ben för häxan att känna på. Exempel 41 visar hur Hallqvist har gjort en implicitgörande utelämnning av information. Först och främst har hon översatt *trübe Augen* till *som såg dåligt*. Enligt *Norstedts* (2008) betyder *trübe* att någonting är *grumligt/oklart, svagt*. Direkt översatt kunde *trübe Augen* betyda *dåliga/svaga ögon*, men översättaren har valt att göra en omskrivning och berätta att häxan *såg dåligt* istället för att beskriva själva kvaliteten på ögonen. I exempel 41 består utelämningen av satsen: *konnte es nicht sehen* som på svenska exempelvis kunde översättas som: *kunde inte se det*. Det kan tänkas att översättaren ansåg att denna sats vore överflödigt i den svenska översättningen eftersom hon redan har skrivit ut att häxan såg dåligt och det är därför underförstått att hon inte kunde se att fingret som Hans sträckte fram egentligen var ett avgnagt ben. Ingen information går förlorad i översättningen och läsaren kan förstå allt utifrån den svenska översättningens kontext. Det samma gäller för utelämningen som finns i exempel 42:

- (42) Da sprang Hänsel heraus wie ein Vogel aus dem Käfig, wenn ihm die Tür aufgemacht wird. (1857)

Då hoppade Hans som en fågel ur buren. (1963)

I exempel 42 har Hallqvist valt att utelämna satsen: *wenn ihm die Tür aufgemacht wird*. På svenska betyder satsen ungefär: *då dörren öppnades för honom*. Orsaken till att översättaren har valt att lämna bort just denna sats kan ha någonting att göra med att det före detta exempel beskrivs i texten att Greta springer till Hans bur och släpper ut honom. I den tyska versionen blir det extra tydligt att det är först efter att Gretel har öppnat dörren till buren som Hänsel hoppar ut som en fågel. I den svenska versionen är det ändå också tydligt att Hans hoppar ut först då buren har öppnats. Översättaren ansåg eventuellt att det inte behövde beskrivas två gånger att Greta öppnade buren. Ingen

information går förlorad eftersom samma information förekommer i texten före exempel 42.

5.2.3 Syntaktiska drag

Gällande mängden repliker i de båda översättningarna kan konstateras att både Lundquist och Hallqvist har följt samma mönster som i den tyska källtexten från 1857. Repliker och dialoger hittas på samma ställen i original och i de båda översättningarna. Ett exempel på detta är exempel 43:

(43) -"Nein, Frau", sagte der Mann, "das tue ich nicht; wie sollt' ich's übers Herz bringen, meine Kinder im Walde allein zu lassen? Die wilden Tiere würden bald kommen und sie zerreißen." (1857)

- "Nej, hustru", sade mannen, "det gör jag ej. Hur skulle jag nännas lämna mina barn allena i skogen, de vilda djuren skulle snart komma och sönderslita dem." (1883)

- Nej, hustru, sade mannen, det gör jag inte. Hur skulle jag kunna förmå mig till att lämna mina barn ensamma i skogen! De vilda djuren skulle snart komma och slita ihjäl dem. (1963)

I exempel 43 har både Lundquist och Hallqvist valt liknande strukturer i sina översättningar. Hallqvist har i sin översättning från 1963 valt att inte skriva ut replikerna med citationstecken, detta har däremot Lundquist valt i sin översättning, precis som i det tyska originalet där replikerna också markeras med citationstecken. Gällande den övriga syntaktiska strukturen i exemplet har båda översättarna valt att istället för att använda semikolon efter *nicht* att sätta punkt och påbörja en ny mening. Meningen *Hur skulle jag kunna förmå mig till att lämna mina barn ensamma i skogen* är i Hallqvists översättning formulerad som ett utrop medan det i originalet är format som en fråga. Lundquist har valt att sätta ut ett kommatecken istället.

Kommateringen är i en jämförelse mellan de båda översättningarna på en del ställen ganska lika vilket betyder att det finns ungefär samma mängd kommatecken, men det finns även ställen där översättaren från 1883 har valt att behålla samma kommatering

som i originalet medan översättaren från 1963 har valt att ta bort en del kommatecken och sätta ut punkter istället. Ett exempel på detta är exempel 44:

- (44) Sie fingen wieder an zu gehen, aber sie gerieten immer tiefer in den Wald hinein, und wenn nicht bald Hilfe kam, mussten sie verschmachten. Als es Mittag war, sahen sie ein schönes, schneeweißes Vöglein auf einem Aste sitzen, das sang so schön, dass sie stehen blieben und ihm zuhörten. (1857)

De började åter att gå, men de kom allt djupare in i skogen, och om ej hjälp kom snart, så måste de försmäktas. Då det var middag, så fick de se en vacker, snövit fågel sitta på en gren, och den sjöng så vackert, att de stannade och hörde på honom. (1883)

De började åter gå men förirrade sig allt längre in i skogen. Om inte hjälp kom snart, måste de förgås. Vid middagstiden såg de en vacker, snövit fågel sitta på en gren, och den sjöng så underbart att de måste stanna och lyssna. (1963)

I exempel 44 finns det sammanlagt sju stycken kommatecken i den tyska originaltexten. I översättningen från 1883 finns det också sju stycken kommatecken medan det i översättningen från 1963 endast finns tre kommatecken. I exemplet har Lundquist valt att sätta ut kommatecken på exakt samma ställen i sin översättning som i den tyska originaltexten. Hallqvist har däremot valt att ta bort ordet: *men* i den första meningen och därför undvikit att behöva sätta ut ett kommatecken. Hon har även valt att sätta punkt istället för kommatecken efter ordet: *skogen*. Hallqvist har också valt att lämna bort kommatecknet före ordet: *att* i den sista satsen. Det varierar mellan antalet använda kommatecken i de båda översättningarna, oftast innehåller den äldre översättningen fler kommatecken och strukturen på texten påminner i högre grad om källtexten. Ett exempel där de båda översättningarna däremot har ett nästan likadant kommateringsmönster är exempel 45:

- (45) Vad de var glada, då de föll varandra om halsen och sprang omkring och kysste varandra! Och emedan de ej längre behövde vara rädda, så gick de in i häxans hus, och där stod i alla hörn, kistor med pärlor och ädelstenar. (1883)

Ack, vad de var glada! De föll varandra om halsen, dansade omkring och kysstes. Eftersom de inte behövde vara rädda längre, gick de in i häxans hus, och där stod kistor med pärlor och ädelstenar i varenda vrå. (1963)

I vardera översättning i exempel 45 finns det fyra kommatecken och ett utropstecken. Satserna är annorlunda formulerade i den nyare översättningen där det finns ett *Ack* som följs av ett kommatecken och utropstecknet kommer redan efter *glada*, medan den första satsen i den äldre översättningen är längre. I den äldre översättningen finns även ett kommatecken före ordet *kistor*, men detta kommatecken finns inte i den nyare översättningen. Förutom dessa skillnader kan man se att det finns en likhet i sättet som de båda översättarna har valt att kommatera. En av orsakerna till att meningsbyggnaden och framförallt kommateringen skiljer sig mellan de båda översättningarna i allmänhet är att den nyare översättningen är skriven i en modernare tid med ett modernare språk, vilket gör att en del fyllnadsord har utelämnats vilket i sin tur leder till att det inte krävs lika många kommatecken.

Det är omöjligt att veta exakt varför den äldre översättningens struktur i högre grad uppvisar likheter med originaltexten. Eventuellt kan det ha något att göra med själva översättningpraxisen på 1800-talet jämfört med hur den såg ut på 1960-talet. Kanske sattes det under 1800-talet större vikt vid att översättningen skulle likna originalet. Å andra sidan stämmer detta antagande inte överens när man ser på den första svenska översättningen från 1825 som skiljer sig helt från originalet på många ställen. Översättaren från 1963 har eventuellt känt att det funnits en större frihet att våga ändra på meningsbyggnaden i sin översättning och ta bort en del av de kommatecken som kan anses onödiga i svenskan.

Ingo (1991: 156) nämner gällande syntaxen att när man analyserar syntaxen i en översättning så kan man även se på ordvalet och om översättaren har valt ord som har samma stilnivåer som i originalet. Detta anser jag att båda översättarna har lyckats med.

I översättningen från 1883 är språket i och för sig en äldre svenska, men när man läser texten och jämför den med originalet så kan översättaren anses ha valt bra motsvarande ord med gammaldags stil. Det samma gäller översättningen från 1963. Vid en jämförelse mellan den och originaltexten kan konstateras att översättaren har behållit en lite ålderdomligare prägel på texten med ord som exempelvis: *gräsligt*, *bittida*, *ack*, *silverslantar* och *förgås*.

5.2.4 Sammanfattning

Översättningen från 1883 innehåller inga semantiska tillägg men däremot finns det 56 exempel på explicitgörande tillägg. Gällande utelämningarna i översättningen finns det inga semantiska utelämningar, men däremot åtta exempel på implicitgörande utelämningar. I översättningen från 1963 finns det inga semantiska tillägg, men 13 explicitgörande tillägg. Gällande semantisk utelämning finns det tre exempel och sammanlagt 25 implicitgörande utelämningar. I de båda översättningarna tillsammans finns det 69 explicitgörande tillägg, tre semantiska utelämningar samt 36 implicitgörande utelämningar. Hallqvist som har gjort översättningen från 1963 har gjort fler utelämningar än Lundquist från 1883.

Den vanligaste typen av tillägg i de båda översättningarna handlar om att ett eller två ord har lagts till i en mening. Det finns inga semantiska tillägg i någon av översättningarna, vilket betyder att ingen av översättarna har lagt till någon ny handling i sin översättning av den tyska sagan. När det gäller utelämningar är den vanligaste typen implicitgörande utelämning, där översättarna har lämnat bort något eller några ord utan att förändra själva grundbetydelsen i sagan. I Hallqvists översättning från 1963 fanns det dock tre exempel på semantiska utelämningar. Det kan diskuteras om någon information gällande grundbetydelsen i sagan egentligen har fallit bort, men jag har valt att tolka det som semantiska utelämningar.

Vid en jämförelse av syntaktiska drag de båda översättningarna emellan kan konstateras att det inte är någon stor skillnad. Den största skillnaden ligger i att den äldre översättningen har långt fler kommatecken och en satsstruktur som i högre grad

påminner om den tyska originaltexten, medan den nyare översättningen har ett minskat antal kommatecken och en friare satsstruktur. (Se exempel 44) Att sättet i kommatering skiljer sig åt kan mycket väl ha att göra med svenska språkets utveckling samt i normen att översätta. Det skiljer trots allt 80 år mellan de båda översättningarna. Gällande ordval och stilnivå på orden har de båda översättarna lyckats att hålla en äldre stil i texten, precis som i originalet.

6 SAMMANFATTANDE DISKUSSION

Syftet med denna avhandling är att undersöka tre svenska översättningar av den tyska sagan *Hänsel und Gretel* gjorda av tre olika översättare. Detta syfte har delats in i tre steg för att få fram de jämförelser som krävs för att kunna nå syftet med avhandlingen. Det första steget är att undersöka hur de två tyska versionerna av sagan från 1812 och 1857 skiljer sig från varandra. Det andra steget är att undersöka i vilken mån den svenska översättningen från 1825 liknar och skiljer sig från det tyska originalet från 1812. Det tredje och sista steget är att undersöka vilka tillägg och utelämnningar som översättarna har gjort i översättningarna från 1883 och 1963.

Mitt undersökningsmaterial består för det första av tre svenska översättningar. Den första översättningen publicerades 1825 och det är okänt vem som har gjort den. Det sägs dock att det är den allra första svenska översättningen som gjordes av sagan. Den publicerades under titeln *Den stekta trollpackan*. Den andra översättningen gjordes av Ernst Lundquist och publicerades 1883 och den tredje översättningen gjordes av Britt G. Hallqvist och publicerades 1963. Titeln på de två senare översättningarna är *Hans och Greta*. Förutom dessa tre översättningar består materialet även av den första tyska versionen av sagan från 1812 samt den sista tyska versionen av sagan från 1857. De båda tyska versionerna är skrivna och publicerade av bröderna Grimm.

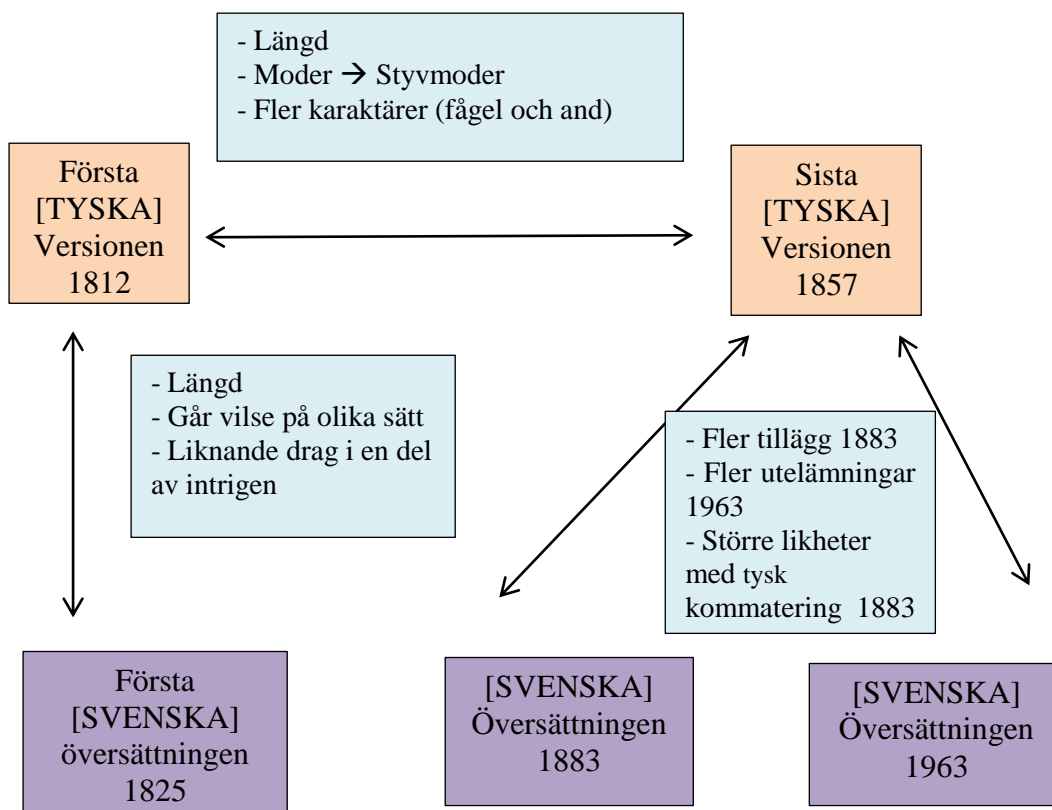
Min avhandling är en kvalitativ undersökning med kvantitativa inslag och jag har först och främst använt mig av en jämförande metod. Först har jag jämfört de två tyska versionerna med varandra för att se på skillnader, därefter jämförde jag översättningen från 1825 med dess källtext från 1812. Slutligen jämförde jag även översättningarna från 1883 och 1963 med den tyska originaltexten från 1857. Vid jämförelsen av de två tyska versionerna av sagan undersökte jag skillnader i karaktärsbeskrivning, intrig samt syntaktiska drag. När jag jämförde den första svenska översättningen med dess originaltext fokuserade jag på skillnader och likheter gällande karaktärsbeskrivning, intrig samt syntaktiska drag. Vid jämförandet av de två nyare svenska översättningarna valde jag att fokusera på tillägg, utelämnningar samt syntaktiska drag. Exempelen till analysdelen exciperades efter att först ha läst igenom de tyska texterna och därefter de

svenska översättningarna. I den första svenska översättningen markerade jag textexempel som behandlar beskrivning av karaktärer, intrig samt syntaktiska drag. I de två senare svenska översättningarna markerade jag först alla utelämningar och tillägg jag hittade i texten, men jag valde ut de exempel där tilläggen eller utelämningarna bestod av minst två ord. Sammanlagt valde jag ut tre exempel från vardera översättning gällande tillägg och tre exempel på utelämning från översättningen från 1883 och sex exempel gällande utelämning från översättningen från 1963. Sammanlagt behandlas 45 exempel i den empiriska delen av avhandlingen.

I teoridelen behandlade jag i kapitel två begreppet barnlitteratur som kan ses ur flera olika synvinklar. I min avhandling har jag valt att tolka barnlitteratur som litteratur skriven för barn. Jag har valt att beskriva folksagan som en underkategori till barnlitteratur även om folksagor riktades till både vuxna och barn. Jag redogör för de mest centrala dragen i folksagan enligt Bettelheim (1982: 14f.) samt Propp (1984: 21). *Hans och Greta* kan anses vara en typisk folksaga eftersom det förekommer få karaktärer, trolldom i form av en häxa samt att både siffran tre och sju förekommer. (Se avsnitt 2.1) Tre förekommer i fråga om antalet dagar de är vilse i skogen och siffran sju hittar man genom att räkna antalet karaktärer i den tyska versionen från 1857. Teori om översättningen av barnlitteratur kommer från boken *The translation of children's literature. A reader*. Boken består av artiklar skrivna av olika personer som undersöker barnlitteratur och har olika åsikter om hur man ska gå till väga för att översätta barnlitteratur. Denna teori stod till grund för analysen av den första svenska översättningen från 1825.

De svenska översättningarna valde jag att analysera i enlighet med tre av Ingos (2007: 20) grundaspekter: varietet, semantik samt pragmatik. Gällande analysen av tilläggen och utelämningarna i texten valde jag att gå enligt Ingos (1991: 254f.) teori och jag valde att dela in tilläggen i semantiska och explicitgörande tillägg och utelämningarna delades in semantiska och implicitgörande tillägg. Semantiska tillägg/utelämningar innebär att information läggs till/utelämnas. Explicitgörande tillägg betyder att ingen ny väsentlig information läggs till och implicitgörande utelämningar betyder att ingen väsentlig information utelämnas.

De viktigaste analysresultaten som jag har kommit fram till i min avhandling kan visualiseras med följande figur:

Figur 2. De viktigaste analysresultaten

I Figur 2 presenteras de tre viktigaste analysresultaten vid jämförandet av källtext med översättning. Jfr med figur 1 där de tre stegen för jämförelse för att uppnå syftet presenteras. Figur 2 kan förklaras närmare genom att se på de tre forskningsfrågor som jag sökte svar på i min avhandling. Den första forskningsfrågan löd som följande: Hur har den tyska sagan *Hänsel und Gretel* förändrats från år 1812 till 1857? Svaret på den första frågan får man i början av kapitel fyra. För det första vittnar längden på de båda versionerna om att det har gjorts tillägg i texten. Den första versionen har sammanlagt 1959 ord medan den sista versionen har sammanlagt 2643 ord. Den sista versionen innehåller 684 fler ord än den första versionen. Den viktigaste förändringen gällande

karaktärerna är att den biologiska modern har blivit till en styvmoder. I versionen från 1857 framställs styvmmodern även som mer elak och hon uttrycker också sin ilska gentemot barnen på ett tydligare sätt.

Den största skillnaden i intrigen är att episoderna med den snövita fågeln samt den vita ankan har lagts till. Gällande skillnader i syntaktiska drag mellan de båda versionerna är det största märkbara skillnaden att det har lagts till fler repliker och dialoger i den nyaste versionen. Sammanlagt finns det 28 repliker i den första versionen medan det finns 68 repliker i den nyaste versionen från 1857. Texten i den nyare versionen har bearbetats av bröderna Grimm och de strävade efter att göra sagan mer lättillgänglig för barn. De tillade fler repliker för att göra sagan lättläst och de bearbetade även själva språket i sagan. (Hans och Greta 2015) I avsnitt 1.2.1 berättades det om den tyska sagans utveckling från första till sista av bröderna Grimms version. Min analys visade att de påstådda förändringarna mellan de båda versionerna stämde överens med de förändringar som har kunnat bevisas i analysen.

Min andra forskningsfråga var följande: Vilka skillnader och likheter finns det mellan översättningen från 1825 och originalet från 1812? Svaret på forskningsfråga två framkommer i avsnitt 5.1. Analysen visar att det finns stora skillnader först och främst i längden av sagorna. Översättningen är endast 894 ord medan originalet är 1959 ord, såvida skiljer det 1065 ord mellan de båda texterna. Den svenska översättningen var så pass olik och ombearbetad i jämförelse med det tyska originalet att det inte var möjligt att undersöka tillägg och utelämnningar som i de två senare översättningarna. Därför beslöt jag mig för att analysera karaktärerna, intrigen samt syntaktiska drag i den första svenska översättningen. Det första tecknet som anger att översättningen skiljer sig från originalet är titeln *Den stekta trollpackan* samt att barnen benämns som Lars och Stina. Likheter med originalet är att det i båda källtext och översättning finns en häxa som har byggt ett ätbart hus för att locka till sig barn. Häxan beskrivs som elak både i översättning och i källtext men däremot nämns det i översättningen att hon blir tre år yngre för varje barn hon äter upp, detta påstående saknas i källtexten.

Den största skillnaden mellan översättning och original när det gäller intrigen är först och främst hur barnen går vilse i skogen. I översättningen går det vilse när de är ute i skogen för att plocka smultron medan barnen i det tyska originalet blir utförda i skogen av föräldrarna. Gällande syntaktiska drag kan nämnas att det endast finns sex stycken repliker i översättningen medan det finns 28 repliker i det tyska originalet. Att det skiljer så pass mycket i mängden repliker har antagligen att göra med att översättningen är så pass mycket kortare.

Det kan diskuteras varför den första svenska översättningen skiljer sig från det tyska originalet i så pass hög grad. Tydligt är att översättaren har påverkats av det tyska originalet eftersom den svenska översättningen handlar om två barn som går vilse i skogen, hittar ett ätbart hus, stöter på den elaka häxan, lyckas döda henne och ta sig hem till föräldrarnas hus. Föräldrarnas roll i sagan har av någon orsak tonats ned och översättaren har valt att helt utelämna att föräldrarna vill barnet något illa. Den svenska översättningen har även anpassats till den svenska läsekretsen genom att översättaren bland annat nämner smultron och smålandsost samt vetebrödsdeg. Lars och Stina låter som typiska svenska namn som man även stöter på i flera av Astrid Lindgrens verk.

Det känns en aning förvånande att en så pass gammal svensk översättning har så stora olikheter med originalverket. Eventuellt kunde den förändrade svenska versionen bero på att översättaren ville anpassa sagan för svenska barn och ta bort sådant som hen ansåg vara opassande för barnen. Bröderna Grimm fick kritik för sina sagor och de ansågs vara opassande för barn eftersom de innehöll så mycket våld och andra hemskheter. Översättaren kan ha låtit sig påverkas av denna kritik riktad mot originalsagan, men detta är dock endast spekulationer från min sida.

Den tredje och sista forskningsfrågan var: Hurdana utelämnningar och tillägg finns det i översättningarna från 1883 och 1963? Svaret på den tredje frågan hittas från och med avsnitt 5.2 till och med avsnitt 5.5. Den äldre översättningen är gjord av Lundquist och den nyare av Hallqvist. Av de explicitgörande tilläggen hittade jag 56 exempel på detta i översättningen från 1883 och 13 exempel i översättningen från 1963. Av dessa explicitgörande tillägg valde jag ut tre exempel från vardera översättning som jag sedan

undersökte närmare i analysen. De flesta tilläggen bestod av sådana situationer där översättaren har valt att endast tillägga ett ord. Orsaken till att tilläggen i den äldre översättningen är så pass mycket högre än den nyare beror på att översättaren har valt att tillägga orden *lille* framför Hans och *lilla* framför Greta. Dessa tillägg finns dock inte på alla ställen där barnen nämns, därför har jag valt att tolka det som tillägg och inte som delar av deras namn.

Gällande utelämningarna i de båda översättningarna har jag hittat tre exempel på semantisk utelämning och 25 exempel på implicitgörande utelämning i översättningen från 1963 och åtta exempel på implicitgörande utelämning i översättningen från 1883. Det finns fler exempel på utelämning i Hallqvists översättning från 1963 än i Lundquists. De vanligaste utelämningarna handlar om att översättaren endast har utelämnat ett eller maximalt två ord i en sats eller mening. I analysdelen valde jag att ta med de tre exemplen på semantisk utelämning från den nyare översättningen, samt tre exempel på implicitgörande utelämning från vardera översättning. Jag valde de exempel på implicitgörande utelämning där det fanns minst två ord som hade lämnats bort i översättningen. Jag valde att i empiridelen endast inkludera de exempel där det fanns störst skillnad mellan original och översättning.

Den största skillnaden mellan de båda översättningarna från 1883 och 1963 är att den äldre innehåller fler tillägg och mycket färre utelämningar än den nyare översättningen. Med andra ord kan alltså sägas att Lundquist i högre grad har hållit sin översättning i enlighet med den tyska originaltexten medan Hallqvist har valt att göra fler utelämningar. Skillnader i de båda översättningarnas syntaktiska drag undersöktes i avsnitt 5.2.3 där det konstaterades att Lundquists översättning innehåller en tysk meningsbyggnad med mycket kommatecken medan Hallqvists översättning inte i lika hög grad påminde om den tyska källtextens struktur.

I avsnitt 1.1 presenterade jag två stycken antaganden. För det första antog jag att det skulle finnas en skillnad i antalet utelämningar och tillägg mellan de båda nyare översättningarna samt att man skulle kunna se en skillnad i hur alla tre översättare har översatt sina texter. Mina antaganden kan verifieras eftersom det finns fler tillägg i

Lundquists översättning än i Hallqvists samtidigt som det finns fler utelämnningar i Hallqvists översättning. Gällande alla tre översättningar kan konstateras att det finns en tydlig skillnad i hur översättarna har resonerat i sina översättningar. Den första översättningen är bearbetad utgående från originalet och barnens namn samt intrig i sagan är annorlunda. Lundquist har valt att hålla sig närmare originalsagan men han har ändå gjort tillägg vilket resulterar i att hans översättning till och med är längre än det tyska originalet sett till antalet ord.

Gällande vidare forskning kunde det vara intressant att beakta ännu fler svenska översättningar av sagan *Hans och Greta*. Det kunde även vara intressant att jämföra de första svenska översättningarna av några av de andra av bröderna Grimms sagor från 1812 och se om de också skiljer sig i lika hög grad från original som den första versionen av *Hans och Greta*. Eftersom bröderna Grimm har publicerat ett stort antal folksagor som har översatts till många olika språk finns det med andra ord en stor mängd material att analysera och skriva fler avhandlingar om. Det kunde också vara intressant att jämföra den första svenska översättningen av *Hans och Greta* med de första översättningarna på de övriga språken i Norden och se hur stora skillnader det är mellan de olika versionerna.

LITTERATUR

Primärlitteratur:

- Grimm, Jacob & Wilhelm Grimm (1812). *Hänsel und Gretel*. [Online]. [Citerat 4.2.2015]. Tillgänglig: [http://www.zeno.org/Literatur/M/Grimm,+Jacob+und+Wilhelm/Märchen/Kinder-+und+Hausmärchen+\(1812-15\)/Erster+Band/15.+Hänsel+und+Gretel](http://www.zeno.org/Literatur/M/Grimm,+Jacob+und+Wilhelm/Märchen/Kinder-+und+Hausmärchen+(1812-15)/Erster+Band/15.+Hänsel+und+Gretel)
- Grimm, Jacob & Wilhelm Grimm (1825). *Den stekta trollpackan. (Hänsel und Gretel)* [online]. [Citerat 4.2.2015]. Tillgänglig: <http://kokthansogreta.nu/hog/?p=32>
- Grimm, Jacob & Wilhelm Grimm (1857). *Hänsel und Gretel* [online]. [Citerat 10.2.2015]. Tillgänglig: http://kokthansogreta.nu/?page_id=2851
- Grimm, Jacob & Wilhelm Grimm (1883). *Bröderna Grimms sagor. öfvers. af Ernst Lundquist. (Kinder- und Hausmärchen)*. Stockholm: Fahlcrantz.
- Grimm, Jacob & Wilhelm Grimm (1963). *Bröderna Grimms Sagor. (Kinder- und Hausmärchen, översatt av Britt G. Hallqvist)*. Wien: Albert Bonniers förlag.

Sekundärlitteratur:

- Bettelheim, Bruno (1982). *Sagens förtrollade värld. Folksagornas innebörd och betydelse. (The Uses of Enchantment. The Meaning and Importance of Fairy Tales, översatt av Disa Törngren)*. Stockholm: Almqvist & Wiksell Förlag.
- Boglund Ann & Anna Nordenstam (2010). *Från fabler till manga. Litteraturhistoriska och didaktiska perspektiv på barn- och ungdomslitteratur*. Malmö: Gleerup.
- Bröderna Grimm (2012). Artikel i tidskriften *Allt om historia*. Nummer 13/ 2012. [Online]. [Citerat 15.12.2014]. Tillgänglig: <http://www.Alltomhistoria.se/artiklar/broderna-grimm/>
- Disney History (2015) Information om företaget Walt Disney. [Online]. [Citerat 28.02 2015]. Tillgänglig: <http://thewaltdisneycompany.com/about-disney/disney-history/1920-01-01--1929-12-31>
- Duden* (2013). *Duden Universalwörterbuch*. [Online]. [Citerat 6.2.2015]. Tillgänglig: <http://www.duden.de>

- Edström, Vivi (1992). *Den barnlitterära texten. I: Modern Litteraturteori och metod i barnlitteraturforskningen*. Maria Nikolajeva (red.). Stockholm: Stockholms Universitet.
- Ejvegård, Rolf (2009). *Vetenskaplig metod*. 4:e upplagan. Lund: Studentlitteratur.
- Empirisällskapet (2015). Empirisällskapets webbsida. [Online]. [Citerat 31.3.2015]. Tillgänglig: http://www.xn--empirsllskapet-bib.se/?page_id=419
- Encyclopædia Britannica* (2014). Encyklopedi. [Online]. [Citerat 17.12.2014]. Tillgänglig: <http://global.britannica.com.proxy.tritonia.fi/EBchecked/topic/246228/Brothers-Grimm>
- Fahl, Hanna (2011). *Sagolika klassiker hittar nya roller i populärkulturen*. Artikel. Publicerad 2.12.2011. [Online]. [Citerat 9.2.2015]. Tillgänglig: <http://www.dn.se/kultur-noje/film-tv/sagolika-klassiker-hittar-nya-roller-i-popularkulturen/>
- Glossary (2014). Washington faculty. [Online]. [Citerat 22.10.2014]. Tillgänglig: <http://faculty.washington.edu/cbebler/glossary/diachron.html>
- Hans och Greta (2015). *Sagan om Hans och Greta*. [Online]. [Citerat 12.2.2015] tillgänglig: http://kokthansogreta.nu/?page_id=4
- Havusela Anna-Riikka (2011). *Analys av semantiska och pragmatiska förändringar i översättningar till svenska av sagor av Mauri Kunnas*. Vasa: pro gradu.
- Holm, Alexandra (2013). *Från folksaga till Disney. En studie av hur sagan om Törnrosa har adapterats genom tiderna*. [Online]. [Citerat 9.2.2015]. Tillgänglig: <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:683952/FULLTEXT02>
- Holme, Magne Idar & Bernt Krohn Solvang (1997). *Forskningsmetodik. Om kvalitativa och kvantitativa metoder*. Lund: Studentlitteratur.
- Imdb (2015). Internet movie data base. [Online]. [Citerat 9.2.2015]. Tillgänglig: http://www.imdb.com/?ref_=nv_home
- Ingo, Rune (1991). *Från källspråk till målspråk. Introduktion i översättningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.
- Ingo, Rune (2007). *Konsten att översätta. Översättandets praktik och didaktik*. Lund: Studentlitteratur.
- Klingberg, Göte (1962). *Barnboken genom tiderna. En översikt*. Stockholm: Natur och kultur.

- Kåreland, Lena (2012). *Det var en gång två sagoaktiga tyska bröder*. [Online]. [Citerat 21.10.2014]. Tillgänglig: http://www.svd.se/kultur/understrecket/det-var-en-gang-tva-sagoaktiga-tyska-broder_7715866.svd
- Libris (2015). Libris – Nationella bibliotekssystem. [Online]. [Citerat 10.4.2015]. Tillgänglig: [http://libris.kb.se/hitlist?q=zbt%3A%22%5EBr%C3%B6derna+Grimms+sagor%5E"&r=&f=browse&t=v&s=c&g=&m=50](http://libris.kb.se/hitlist?q=zbt%3A%22%5EBr%C3%B6derna+Grimms+sagor%5E)
- Nationalencyklopedin (2015). Uppslagsverk. [Online]. [Citerat 20.3.2015]. Tillgänglig: <http://www.ne.se/s%C3%B6k/?t=uppslagsverk&q=Kollokation>
- Nordisk familjebok (2015). Ugglepplagan. 13. Johan – Kikare (1910). [Online]. [Citerat 6.2.2015]. Tillgänglig: <http://runeberg.org/nfbm/0407.html>
- Norstedts (2008). *Norstedts stora tyska ordbok*. Stockholm: Norstedts akademiska förlag.
- O'Connell, Eithne (2006). *Translating for children. I: The Translation of Children's Literature. A reader*. Gillian Lathey (red.) Clevedon: Multilingual Matters. 15–24.
- Olsson, Henry & Stefan Sörensen (2007). *Forskningsprocessen. Kvalitativa och kvantitativa perspektiv*. Stockholm: Liber AB.
- Propp, Vladimir (1984). *Theory and history of folklore*. (översatt av Ariadna Y. Martin och Richard P. Martin m.fl., redigerad av Anatoly Liberman). United Kingdom: University of Minnesota.
- Puurtinen, Tiina (2006). *Translating children's Literature: Theoretical approaches and empirical studies. I: The Translation of Children's Literature. A reader*. Gillian Lathey (red.) Clevedon: Multilingual Matters. 54–66.
- Riksarkivet (2015). Svenskt biografiskt lexikon [online]. [Citerat 7.3.2015]. Tillgänglig: <http://sok.riksarkivet.se/SBL/Presentation.aspx?id=9876>
- SAOB (2014). *Svenska akademiens ordbok*. [Online]. [Citerat 6.2.2015]. Tillgänglig: <http://g3.spraakdata.gu.se/saob/>
- SAOL (2015). *Svenska akademiens ordlista*. [Online]. [Citerat 6.2.2015]. Tillgänglig: http://www.svenskaakademien.se/svenska_spraket/svenska_akademiens_ordlista/saol_pa_natet/ordlista
- Shavit, Zohar (2006). *Translation of Children's Literature. I: The Translation of Children's Literature. A reader*. Gillian Lathey (red.) Clevedon: Multilingual Matters. 25–40.

- Siikanen, Annakatri (2006). *Knut Hamsuns Victoria i två svenska översättningar*. Vasa: Pro gradu.
- Språkbruk* (2002). *Kommateringen i svenskan*. Institutet för de inhemska språken. [Online]. [Citerat 18.3.2015]. Tillgänglig: <http://www.sprakbruk.fi/index.php?mid=2&pid=13&aid=2578>
- Steuer, Rosell Pernilla (2004). *...ein allzu weites Feld? Zu Übersetzungstheorie und Übersetzungspraxis anhand der Kulturspezifika in fünf Übersetzungen des Roman „Ein weites Feld“ von Günter Grass*. Stockholm: Almqvist & Wiksell International.
- Stolt, Birgit (2006). *How Emil becomes Michel: On the translation of children's books*. I: *The Translation of Children's Literature. A reader*. Gillian Lathey (red.) Clevedon: Multilingual Matters. 67–83.
- Svensk synonymordbok* (2015). Lexikon för svenska synonymer. [Online]. [Citerat 6.2.2015]. Tillgänglig: <http://www.synonymer.se/>
- Sütcü, Emrah (2013). Pdf-fil. *Världens historia*. Publicerades 09.09.2013. [Online]. [Citerat 15.12.2014]. Tillgänglig: <http://varldenshistoria.se/personer/broderna-grimms-sagor-var-barnforbjudna>
- Tysk syntax för universitetsnivå* (2002). Utgiven av Sven-Gunnar Andersson, Margareta Brandt, Ingemar Persson och Inger Rosengren. Lund: Studentlitteratur.
- Översättarlexikon (2014a). Södertörns högskolebibliotek, 2009-. [Online]. [Citerat 16.02.2015]. Tillgänglig: <http://www.oversattarlexikon.se>
- Översättarlexikon (2014b). Södertörns högskolebibliotek, 2009-. [Online]. [Citerat 7.3.2015]. Tillgänglig: http://www.oversattarlexikon.se/artiklar/Britt_G._Hallqvist